

katedra

YU ISSN 0022/9296

29. NOVEMBRA 1980

LETNIK XX

ŠT. 9

CENA 5 DIN

Vprašanje odmiranja države postaja danes posebno važno tako v teoretičnem kakor v praktično-političnem pogledu. Razredni boj se zaostroje in čeprav se brezbržni svet bogastva, blagostanja in samoslepila trudi speljati pozornost od osrednjih družbenih protislovov na teren plitve socialne pomiritve, iz katere štrlijo absolutne (duhovne ali ne) vrednote, se kažejo vse obstoječe ustanove, vsi odnosi, ki so utemeljeni v razrednem spopadu, vsa znamenja vse glojbe krize. Ta kiza, ta nezadostnost pa ni vidna zgolj kot kriza sistema, kot nezadostnost sistema, kriza torej ni skrita in za stvarmi, za ljudmi, zvišena nad vsakdanjostjo, ta kriza prizadeva najrjše množice v vsakem trenutku in v najbolj osnovnih situacijah. Ime, ki ga otrok dobiva, izraža nezadovoljstvo imenovalca: življenje otrok bo drugačno, ime kot vsajeno nezadovoljstvo. Jezik, ki se ga otroci učijo, ni samozadosten, ni definitiven. Ta nedoločnost teži k poeziji in se v njaj poustanovi. Šola, izobrazba, poklic, seksualna identiteta, politično prepričanje, vse je usmerjeno k nekemu višjemu redu, stvarnosti. Vse te bitnosti so nosile doslej značaj idealnih zoper obstoječi svet, kakor da je mogoče doseči popolnost znotraj obstoječega. Toda v današnjem času se nam ustanove vsakdanjega življenja, zrasle iz razredne družbe, začenejo širiti pred očmi, postajata nam očitvidi tega propadanja. Hkrati s tem očitnim samorazpadom, ki se nam kaže kot vse bolj nedoločljiv položaj človeka, vse večja nelagodnost, tudi strah, rastejo iz istega življenja ustanove, ki so klica družbe prihodnosti.

Vprašanje odmiranja države postaja danes posebno važno tako v teoretičnem kakor v praktično-političnem pogledu. Razredni boj se zaostroje in čeprav se brezbržni svet bogastva, blagostanja in samoslepila trudi speljati pozornost od osrednjih družbenih protislovov na teren plitve socialne pomiritve, iz katere štrlijo absolutne (duhovne ali ne) vrednote, se kažejo vse obstoječe ustanove, vsi odnosi, ki so utemeljeni v razrednem spopadu, vsa znamenja vse glojbe krize. Ta kiza, ta nezadostnost pa ni vidna zgolj kot kriza sistema, kot nezadostnost sistema, kriza torej ni skrita in za stvarmi, za ljudmi, zvišena nad vsakdanjostjo, ta kriza prizadeva najhrišje množice v vsakem trenutku in v najbolj osnovnih situacijah. Ime, ki ga otrok dobiva, izraža nezadovoljstvo imenovalca: življenje otrok bo drugačno, ime kot vsajeno nezadovoljstvo. Jezik, ki se ga otrok uči, ni samozadosten, ni definitiven. Ta nedoločnost teži k poeziji in se v njaj poustanovi. Šola, izobrazba, poklic, seksualna identiteta, politično prepričanje, vse je usmerjeno k nekemu višjemu redu, stvarnosti. Vse te bitnosti so nosile doslej značaj idealnih zoper obstoječi svet, kakor da je mogoče doseči popolnost znotraj obstoječega. Toda v današnjem času se nam ustanove vsakdanjega življenja, zrasle iz razredne družbe, začenejo širiti pred očmi, postajata nam očitvidi tega propadanja. Hkrati s tem očitnim samorazpadom, ki se nam kaže kot vse bolj nedoločljiv položaj človeka, vse večja nelagodnost, tudi strah, rastejo iz istega življenja ustanove, ki so klica družbe prihodnosti.

V vseh ustanovah, v vseh odnosih razredne družbe se čedalje jasneje kažejo dve nepomirljivi težnji: ena vodi v preteklost in razpolaga zgolj z instrumenti preteklosti, njena simfonija je odjek tem iz preteklosti, kot votel in nestvarjen odjek; kot družbena sila in moč je vse bolj profiliran barbarizem. Gre za zamirajoči meščanski svet, katerega celovitost razpada, katerega sistem kosteni, katerega misli so vse redkejši in vse bolj zabite. Nasprotna težnja, svetovno-zgodovinska sila komunizma se ne kaže le kot podzemna sila, kot slepa minljivost vsake zadostnosti; kaže se kot revolucija delavskega razreda, kot precizna in poglablajoča se formula. Tu, kot lahko že ugotovljamo, nismo več na začetku, iz svoje neizpoljenosti se celota giblje v gotovost, v zaokroženost.

Tudi tam, kjer se je zdelo vse absolutno nadzgovodinsko, kjer je meščanski razred (in vsi oblastniki pred njim) vladal nespodbitno, neomajno in neomejeno, je razredni boj predril idilično površino in se uveljavil v vse močnejši levi fronti, ki sprejame nase naloge izgradnje vseh oblik družbenega življenja.

Z zaostritvijo razrednega boja raste tudi zavest o novih kvalitetah družbenega življenja in o novih oblikah življenja nasploh. Kaže se nam podoba človeške skupnosti onkraj politične države.

Poskus bistvenega opredeljevanja človeka skozi stvarnost ali lažnost njegovih potreb, pri čemer so lažne tiste, ki izhajajo iz fetišizacije družbenega bitja, se nujno izkazuje za neuspešnega, ker vedno predpostavlja nekega nadzgodovinskega ocenjevalca, ki v svoji zavesti ni fetišiziran, ima torej neko transcendentalno pozicijo. Kadar hočemo to delitev izvesti empirično, izhajamo od izvorne elitarizma enakih potreb, kar pa je nenehna nevarnost diktature nad potrebami: ena razglasi za stvarne, jih po količini omeji («en plašč je potreben vsakemu človeku» oziroma «samo en plašč človek resnično potrebuje»), druge pa zaduši. Te neprijetne zagate se lahko znebimo samo tako, da opustimo delitev potreb na lažne in stvarne, s čimer moramo priznati za stvarne vse tiste potrebe, ki jih ljudje čutijo, se jih zavedajo, jih oblikujejo in žele zadovoljiti. Vsaka potreba torej mora biti pripoznana in zadovoljena. Vendar je potreb vedno več, kot jih je mogoče zadovoljiti, zaradi česar nastaja sistem prednosti, kar pa spet zahteva sistem družbenih ustanov, ki je drugačen od onega na osnovi delitve potreb na stvarne in lažne. Sistem prednosti nastaja v demokratični razpravi, ki izloča vse potrebe, s katerimi se človek instrumentalizira, t.j. jemlje drugega za stvar, razpoložljivo stvar. Izločene so vse tiste potrebe, v glavnem kvantitativne narave (po Kantu: pohlep, želja za oblastjo, slavo, hlepje), ki se torej z nekim omejenim kontingentom ne dajo zadovoljiti. Potrebe pa lahko združujemo v različni sisteme, med katerimi nastajajo pogosta protislovja. Izberemo en sistem in ga postavimo nad druge. Le v prelomnih obdobjih je mogoče usmerjati potrebe v zaželeno smer tako, da nezadovoljstvu, ki je potreba brez družbene objektivizacije, še neartikularna potreba, damo obliko, ustvarimo

ustanove zadovoljevanja, ne da bi od zunaj vsiljevali kakršno koli potrebo.

Vsaka struktura oblasti daje prednost določenemu sistemu potreb, ker pač sloni na nekem sistemu ustanov, ki upravljajo s potrebami in njihovim zadovoljevanjem. Centri oblasti lahko upravljajo potrebe z manipulacijo in sicer na dva načina: najprej brutalno, kjer se samovoljno razglasa nujnost objektivizacij, ki služijo zadovoljevanju takih potreb, t. j. diktatura nad potrebami, ter z rafinirano manipulacijo, ki ustvarja načine zadovoljevanja za obstoječe potrebe in sicer univerzalne, splošno veljavne načine zadovoljevanja v različni meri. Toda nezadovoljstvo, manjkanje, ki ga družbeni sistem ustanov ne more zadovoljiti, ki torej nimajo oblik zadovoljevanja, se kopiči in dobiva iracionalni značaj, vidik nevroze in nasilja.

Zahtevati nemanipulativno zadovoljevanje potreb ima poleg teoretičnega tudi veliko praktično vrednost, kajti iz te zahteve izhaja tudi zahteva po ukinjanju odnosov, zasnovanih na podrejanju in hierarhiji.

Po Marxu lahko to napravijo nosilci radikalnih potreb, usmerjeni k ukinitvi kapitalizma in vzpostavljanju družbe svobodnih proizvajalcev. Doslej je bilo gibanje okrog radikalnih potreb v manjšini, pri čemer je vedno obstajala nevarnost, da ta manjšina vsili svoje potrebe večini. Toda v bistvu je radikalne potrebe nemogoče ločiti od neradikalnih, tako da je treba priznati vse potrebe, ki pa so pluralistične, a vse izključujejo manipulacijo. Izbor nekega sistema potreb se lahko uresniči le skozi podružbljanje in ustanove takega tipa, da se nezadovoljstvo, manjkanje, preoblikuje v zavestni projekt zadovoljevanja potreb. Skozi odpravljanje manipulacije in uveljavljanje socialne porazdelitve oblasti lahko pridemo do stanja, v katerem se s posredovanjem družbenih ustanov lahko zadovoljujejo potrebe različnih alternativ življenja.

Obstaja le en način nemanipulativnega vodenja potrebn in to tako, da obstoj različnih potreb sproža medsebojno kritiko brez prisilnih ukrepov. Tako je izključena država kot sistem prisilnih ukrepov. Tudi najbolj demokratična in pluralistična država ne more biti čuvar in ustvarjalec novih oblik življenja in potreb. To lahko napravi le demokracija kot

delo, le podružbljanje proizvodjalnih sredstev.

Izhodišče je človek z bogatimi potrebami, čigar najvišja je tista za drugim človekom. Toda mnoge oblike življenja za takega človeka niso primerne. Človek z bogatimi potrebami postaja splošen pojav takrat, ko ima možnost izbirati med mnogimi oblikami. V taki družbi gre za pluralizem oblik življenja, ki pa vse zadovoljujejo osnovno potrebo človeka za drugim človekom. (Agnes Heller: O »Lažnih« in »stvarnih« potrebah)

Temejno nezaupanje mračnih sil preteklosti velja človeku kot celovitosti in vsestranskemu bitju. V danem svetu se družbena delitev dela opravičuje skozi tisoletno tradicijo, skozi tisoletno rast ustanov in odnosov, ki človeka kot celovitost in vsestransko bitje zanika. Najbolj enostavno in zato tudi najbolj primitivno je to samoopravičevanje družbene delitve dela izvedeno iz narave samega človeka.

Reče: Sodobna zapletenost je prehuda za posamične človeške možnosti in vsakdo se mora za nekaj specializirati. Človek se izkaže za zloglani material, za kocko gradnji družbe kot stroja, ki ga sestavljajo številni specializirani kolesčki. Edini problem je potem instrumentalno dojanje drugega oziroma drugih (za medsebojno izmenjavo, za skladno sožitje »disciplin«), kar zahteva prevajanje celotne družbe na enoten kod, na enotne pomen. Edina rešitev, ki iz tega sledi, je potem izgradnja sistema, kjer je vsaka dialektika izločena. Nasproti tej radikalni zanikanju poziciji človekove celovitosti in univerzalnosti stoji drugo mnenje: kot kakšnega Robinzona reducira človeka na krog omejenih dejavnosti. Pravijo: Človek je celovit in vsestranski takrat, kadar obvladuje življenje kot posameznik, t. j., plete jopice, prideluje žito, kuje železo, pesnikuje in kritizira.

Odpravljanje družbene delitve dela, zlasti tiste na umsko in fizično delo, pa je zgodovinski proces in ne nek abstraktni princip, ki stoji v mislih tehnokrat ali drobnega buržuja. Obstoj proletariata je prva predpostavka tega odpravljanja družbene delitve dela. Njegovo življenje je usodno povezano z materialnim, čutnim spreminjanjem sveta, v njegovih rokah dobijo proizvodi končno obliko kot predmeti, nanje je usodno navezan, ker so to uporabne vrednosti. Pri vstopu v menjava, t. j. po aktu

odtujitve si te uporabne vrednosti nadenejo masko blaga, dobijo obliko menjalne vrednosti kot zani-kanja materialnosti, v katero je proletarec v bistvu položil svoje življenje. Odpravljanje te osnovne odtujitve je prvo dejanje ponovnega vzpostavljanja človeka kot celovitosti ga bitja. Zdaj vidimo pravo vsebino meščanskih ugovorov zoper človeka kot celovitost in vsestransko bitje: človeku zanikajo sposobnost raz-poglaganja nad lastnimi proizvodi, kar tvori bistvo njegove vsestran-skosti, človeku odrekajo sposob-nost samorazpoglaganja, kar je bistvo njegove celovitosti. A kadar te abstrakcije poskušamo dojeti zgodovinsko, kadar se postavijo kot zgodovinske zahteve, takrat postanejo stvar proletariata in ne več le stvar filozofiranja. S tem prehodom se začenjajo tudi številni spori in nesporazumi. Da je ponov-no vzpostavljanje človeka kot celo-vitiga in vsestranskega bitja mogo-če šele z odpravo privatne lastnine, se gotovo strinja vsak družbeni kritik (za razliko od apologetov privatne lastnine), toda da to lahko napravimo le s podružbljanjem proizvodnih sredstev in sicer tako, da se odločilna raven prenese z vrha na osnovo, da se torej odpravi vsa hierarhija, je trditev, ki si šele utira pot. Leninova kuharica, ki nikoli ni prišla do moči odločanja o temeljnih družbenih zadevah, je v najreakcionarnejših zagovornikih kapitalizma vstala kot vampir – kuharica ljudožerec. Šele revolucija, ki je sposobna uveljaviti ta diktat kuharice kot konkretno obliko odpravljanja države, je lahko na-slednica dosežkov vseh dosedanjih revolucij.

Lenin pravi: »Vsa družba bo ena sama pisarna in ena sama tovarna, v kateri bosta delo in plača enaka.« Z njo Lenin opozarja na drugo plat odpravljanja družbene delitve dela. Že pri proletarčevih vlogi v proizvodnem procesu lahko zasluţitimo, kakšno upanje vlaga v uporabno vrednost: blagovna forma je tista, ki se v času neponovljivo zgubi, opredmeti se v gospostvu kapitalista kot razdiralna sila. Uporabna vrednost pa nosi nekaj subverzivnega, prevratnega. Stalno se vrača kot užitek, kot groţnja, kot opozorilo, kot uničenje. Za delavca je stalni izziv, ţeli jo dojeti, raziskati. Primer »lasurjarjenja« na Madţarskem je pokazal, da proletarec dojema proizvodnjo v enotnosti estetskega in uporabnega — kot svojevrstna kritika »designa«, ki je vnašanje kapitalске elegancje.

Tako Lenin zahteva intelektualizacijo proizvodnega dela in s tem omejitve »prepada« med umskim delom kot upravljanjem; in fizičnim delom. Prav ta intelektualizacija proizvodnega dela pa postaja vse jasnejša zahteva proletariata. So-

ciologi ugotavljajo, da razdrobljena »znanstvena« organizacija dela zahteva angažiranje celotnih intelektualnih sposobnosti delavca kot neprestana kontrola proizvodnje; delavec se pojavlja kot stvarni organizator proizvodnje, zato je tudi njegov interes usmerjen v poglobljena tehnična znanja, ki mu omogočajo intelektualni in profesionalni napredek. Vsi tisti pa, ki stojijo nad delavcem kot hierarhija, pa v bistvu predstavljajo višek organiziranja, ki omejuje delavce v tem intelektualnem in profesionalnem prodoru. Predstavljajo torej skupek neuporabnih znanj o hierarhičnem (razrednem) organiziranju proizvodnje. To tendenco je skušal izkoristiti tudi kapital z organizacijo proizvodnje v tako imenovanih avtonomnih skupinah, a se je izkazalo, da se znotraj privatno-lastniških odnosov ne more razmahniti, saj je v bistvu usmerjena na podružbljanje proizvodjalnih sredstev in na odpravo razredne neenakosti (odprava nadzornikov je korak k odpravljanju države).

Tako proletarska revolucija ne razglašava avtorije »dela«, ki je »živa osnova privatne lastnine«. Loteva se veliko težje naloge, ki je v tem, da človeku poišče izgubljen prostor v svetu.

Vsaka družbena ustanova je ranljiva v njenem nastajanju in v njeni nastolosti. Z drugimi besedami: za skrepenelimi oblikami obstaja vedno tok zgodovine. Zgodovina kot protislovni tok spreminjanja je kakor bitje, ki se z zvitostjo odreka izpraznjenim maskam, da bi našlo vedno nove, v katerih je realizirana vsa preteklost. Politične forme so nekaj, kar je s fokusom obrnjeno k preteklosti in dlje kot so od svojega rojstva, manj žara izsevajo. Z njihovega horizonta ni mogoče videti zgodovinsko novega. Tega se proletarska revolucija zaveda; preusmerila se je na tisto, kar politično sfero presega: na socialno.

MP

POPRAVEK

V Katedri številka 8 je na peti strani v tekstu Borštnikada '80 prišlo do neljubu tiskarske napake. V šestem odstavku (drugi stavek) piše: Zgodba sama se dogaja na pokopališču, kateremu predseduje grobar, ki svojega »ljubljenkega« poklica za nič na tem ljubem svetu ne bi menjal. Namesto tega »ljubljenkega« bi moralo pisati »ljubljenega«.

Za napako se opravičujemo.
Uredništvo

Časopis univerzitetne sodobnosti Katedra. Naslov uredništva: Ob parku 5, 82000 Maribor. Telefon: 22004. Številka žiro računa: 51800-678-81846. Izdaja univerzitetna konferenca ZSMS Maribor. Uredništvo: Zdravko Kravanja (glavni in odgovorni urednik), Ivan Soče (teorija), Iztok Jančar (likovnost), Marjan Hanl (tehnični urednik), Alenka Filipančič (lektor). Sodelavci: Stojan Kravanja, Miran Podlesnik, Srečko Pirtovšek, Vladimir Gajšek, in Valter Cerne. Tajnica uredništva: Ema Jančar. Distributer: Vlado Hojnink. Izdajateljski svet: Marija Debelak, Miroslava Geč-Korošec, Miran Krajšek, Fanika Kranjc, Franc Kržan, Mojca Majerla, Ljuba Polanec, Marjan

Pungartnik (predsednik), Bogdan Cepič, Franci Rogelšek, Sebastian Strašek, Crtomir Stropnik, Ivan Soče, Zvone Teržan.

Katedra izhaja ob podpori UK ZSMS Maribor, kulturne skupnosti Slovenije, raziskovalne skupnosti Slovenije, izobraževalne skupnosti Slovenije in zveze skupnosti za zaposlovanje. Tisk: ČGP - M梓iborski tisk, Večer Tržaška 14, Maribor. Cena izvoda: 5 din. Nenaročenih slik in tekstov ne vračamo. Uradne ure vsak dan od 12. do 13. ure. Oproščeno temeljnega davka na promet po sklepu 421-1/70 z dne 22. 1. 1973.

SAMOUPRAVLJANJE JE SVOBODA

Franc Šali (40) je izvršni sekretar CK ZKS za kulturo, znanost in raziskovalne dejavnosti. Je miren, a oster človek, je human, a zahteven v odgovornosti, je razmišljajoč, in tudi akcijsko ves naravnani v razvoj samoupravnega socializma. Kadar govori o družbenih problemih našega kulturnega dela in življenja, govori pravzaprav o kulturnih nazorih, potrebah in materialnih ali idejnih interesih delovnega človeka. Franc Šali izhaja v svojih glediščih o kulturi, znanosti, politiki iz žive prakse, pri tem pa ne enoti posameznih dogodkov kot kakšen absolutni proces. Včasih se tovariš Šali srepo zazre v sobesednika, pa tudi takrat, kadar spregovori skupini ali zboru ljudi; discipliniran je in to zahteva tudi od drugih, odveč sta mu vsakršna samovolja ali »pozaba« na dolžnosti v kulturnem delu. Tovariš Šali je hkrati dinamičen, a tovariški, je politični funkcionar, a obenem človek, ki govori iz kulturne baze, je skratka komunist.

»Doslje sme delat: najprej na Delavski univerzi, ki se je spajala z Zavodom za produktivnost in izobraževanje, in sem usposabljal delovne ljudi; potem sem šel k vojakom, kot vsi zdravi moški, po vrnitvi iz JLA pa sem bil strokovni delavec pri družbenopolitičnih organizacijah, kjer sem se ukvarjal z raziskovanji: SZDL, Sindikati, Zveza komunistov; od tu pa sem profesionalno odšel v politično delo in postal politični sekretar konference Zveze komunistov pri Skupščini občine Novo mesto, zdaj pa sem sedmo leto izvršni sekretar za kulturo in znanost oziroma raziskovalno delo pri Centralnem komiteju Zveze komunistov Slovenije«, pravi tovariš Šali o svoji družbeni aktivnosti. Globoko se zaveda, da samoupravljalca oblikuje socialistična zavest in napredek. In ne le to, tudi pogoji družbene revolucije, ki v kulturi ne morejo biti postavljeni zase, temveč so nujna in odločitev za svobodo, tvorijo dialektične prvine v razvoju socialistične zavesti in samoupravne ustvarjalnosti. Kadarkoli se srečujemo in se srečujemo s tovarišem Šalijem, ponavadi steče beseda o aktualnih, kritičnih, celo o situacijsko in strateško pogojenih osnovah znanstvenega socializma, o komunizmu, delu in kulturi.

— Kje je danes kulturna produkcija, kje raziskovalna dejavnost glede na historični razvoj družbene zavesti in materialne proizvodnje pri nas?

F. Šali: Vsekakor je bolj v zavesti ljudi, kakor je bila pred leti, in to lahko prikažemo s celo vrsto sprememb. Glovanska družba se danes bolj kot kdajkoli prej zaveda, da brez kulture, znanosti, ni mogoče doseči nove kvalitete življenja.

— Kaj ti pomeni življenje?

F. Šali: Življenje? Ustvarjanje, boj, radost, iskanje, poti do sočloveka; in iskanje poti v bolj svobodno življenje mi pomeni tudi predvsem zaupanje v človeka, saj ni mogoče živeti brez tega — to je velik moralni kapital za vsakogar; seveda to ni slepo zaupanje, ampak je utemeljeno na delu, na razumevanju slehernega in problemov, ki se tičejo nas vseh. Gre v prvi vrsti za bolj ustvarjalno družbo.

— Kakšna pa je danes — konstruktivna — kritika družbene življenja?

F. Šali: Mislim, da je kritika čisto premalo analitična. Prikazati razmere, odnose, stanja, takšna kot so, videti v odnosih, stanjih tendence, ki kažejo izhod, ki kažejo tudi pot k bolj človeški družbi, hkrati pa seveda biti izredno oster, kritičen do tistih tendenc, ki življenje vlečejo nazaj ali ga razvrednotijo — to so vpra-

šanja kritike, in le na analitičen način lahko kritika odgovori na področja duha in materialnih osnov našega bivanja. Kritika se mora osvoboditi sleherne mistifikacije življenja. To gotovo ni vedno lahko, ker vemo, da kritiko ustvarjajo ljudje, se pravi da morajo biti sami ljudje nazorsko, idejno, moralno trdni; kadar to niso, ko zapadejo pod vpliv parcialnih, subjektivistično obarvanih interesov, so takšne kritike že žrtev izkrivljanja sveta, razuma, to pa pomeni, da je vprašanje kritike ne le vprašanje strokovnosti, ampak tudi moralnosti do vsega človeškega v tem življenju. Kritika je poleg subjektivnega, tega tedaj, kar je stvar moralne, idejne in strokovne trdnosti, na drugi strani tudi vprašanje klime, razmer, odnosov v družbi. Le v demokratičnih in zdravih družbenih razmerah lahko pridejo do izraza kvalitete dobrega kritika; tam, kjer tudi pošteno misleč kritik naleti na prehude ovire, umolkne, ni pripravljen priti z jasno, kritično besedo na dan. Kritik mora imeti družbeno zaupanje, se pravi s strani družbe, da ima tudi družba zaupanje v kritika.

— In kaj meniš o dialektični zvezi med samoupravljanjem in kulturo, znanostmi, še posebej raziskovanjem?

F. Šali: Rekel bi, da v kulturi ni mogoče zadrževati, da se je samoupravljanje začelo s to splošno družbeno orientacijo k takšni ureditvi. Ze sam način ustvarjanja je nosil v sebi vrsto klic in primerov ustvarjanja, kajti ustvarjanje je možno le v svobodi, samoupravljanje pa je svoboda. Drugo pa je v ožjem smislu ustvarjanje družbenoekonomskih odnosov v kulturi in sistemov v kulturi, kot so npr. sveti, delegati itd. Če je kultura primer, da je mogoče materialne in druge osnove razvijati le, če bomo tudi družbeno razvijali ekonomsko samoupravljanje. In tu je treba še mnogo napraviti. Svobodna menjava še ni takšna, da bi lahko rekel, da gre za samoupravni položaj delavca v kulturi in posebej delavca v kulturi-ustvarjalca... — tudi v direktnih zvezah še ne gre za trajne spletke, čeprav so tudi taki primeri; takšen primer so knjige, kjer so v Mariboru šli delavci v samoupravni sporazum. Mnogokje še ne gre za družbenoekonomsko odnose, ampak že se pojavljajo odnosi, da bo kultura v združenem delu. V sistemskem smislu samoupravnih interesnih skupnosti še niso povsod rešitve uveljavljene v skladu z zakonom o združenem delu. Šele zdaj, ne nazadnje, se pripravlja zakon o kulturnih dejavnostih, kjer bodo samoupravljanje, delitve sistema dovolj razdelane; čisto imamo že določne forme samoupravljanja že izdelane, pa še ne delujejo kot je treba, in tu je vprašanje odgovornosti, vloge vseh tistih delavcev, ki kot delegati ali neposredno sodelujejo v organih upravljanja — zato včasih krivimo le formo, ne pa, kako smo razvili formo; se pravi, ustanoviti moramo dvodolni svet v kulturnih ustanovah, kjer bi bili delegati delavcev v kulturi in uporabnikov, kjer naj potem delujejo. Več bi morali razmišljati o vsebini samoupravljanja, o odgovornosti v samoupravnih organih, manj pa, ali forma ustreza ali ne; tako vidimo formo, ne pa človeka. Samoupravljanje ni vprašanje forme, ampak odnosov med ljudmi, in res je treba formo prilagoditi, le da so temeljni odnosi, da vsak razmišlja in predlaga v interesu razrešitve problema, ki je na dnevnih redih samoupravnih organov.

— Ob 70 letnici rojstva smo letos priredili pri nas razstavo o življenju in delu Edvarda Kardelja z geslom Samoupravljanje — moč ljudskih množic. Govorili smo o socializmu kot svetovnem

procesu in neuvrčenosti, o revoluciji, nacionalnem vprašanju, o samoupravnih družbenih odnosih in samoupravljanju v družbenih temeljih, o političnem sistemu in subjektivnih silah... Kaj misliš o predstavitvi tovariša Kardelja?

F. Šali: Mislim, da so razstave Kardeljevega dela in ustvarjanja pomemben družbenopolitični dogodek. S tem najbolj izpovevemo pravzaprav temeljno Kardeljevo vizijo družbenega razvoja in vizijo o človeku kot svobodnem ustvarjalnem bitju, vizijo o enakopravnosti narodov, o človeštvu kot veliki družini; kajti na teh razstavah se s tem srečujemo, in Kardeljeva vsaka razstava je del vizije družbe v boje za osvoboditev. Zato ni dovolj, da si razstavo le ogledamo, ampak pomeni intimen stik s Kardeljem podživetje Kardelja kot misleca, revolucionarja, vizionarja. To pa pomeni, da si je treba knjige ne le ogledati, temveč dejansko seči po njih in njihovo vsebino tudi sprejeti kot sporočilo in teoretično, pa tudi moralno oporo za vsakdanje delo in prizadevanje, da bi se čimveč od tega, kar je v teoretični obliki zbrano v Kardeljevih knjigah, tudi uresničilo. Stik s Kardeljem pomeni tudi obvezo, da se njegovo delo realizira, da vsak dá svoj prispevek k uresničitvi vsega, za kar se tovariš Kardelj zavzema.

— In kako bi ocenil politični položaj dandanašnji glede na široko kulturno razvejanost, od tiska do umetnostnih galerij, od gledališča do knjižne bere... od filma do tv...?

F. Šali: Mislim, da vsa dogajanja v tisku, likovništvu, na filmu kažejo naprej, da smo pripravljeni in da moramo kritično razpravljati o problemih, ki nam jih je navrglo življenje; da je vzpostavljena takšna družbena kolektivna klima, ki omogoča sproščen dialog in iskanje rešitev. Kaže, da se bo treba v kulturi še kako konkretno zavzemati za še bolj demokratične in samoupravne razmere, in ne nazadnje, vsi ti problemi, o katerih zadnje čase govorimo na področju publicistike, filmskega, likovnega, knjižnega življenja, vsi ti primeri pravzaprav kažejo, da ni nihče tako zapleten ne tako težak, da ga ne bi mogli rešiti. Seveda če se bomo vsi poskušali otresti nekega subjektivizma, zaverovanosti vase, če bomo znali izpostaviti naše skupne interese pred osebne zadeve. Družbena vprašanja v kulturi so preveč resna, da bi jih lahko privatizirali ali jih podrežali kakšnim grupnim interesom. To dvojno zadnje ne vodi k večji svobodi ne k nadaljnji demokratizaciji kulturnega življenja, pa tudi destimulira ustvarjalce, saj jim preprosto jemlje zbranost in moč za samo ustvarjanje.

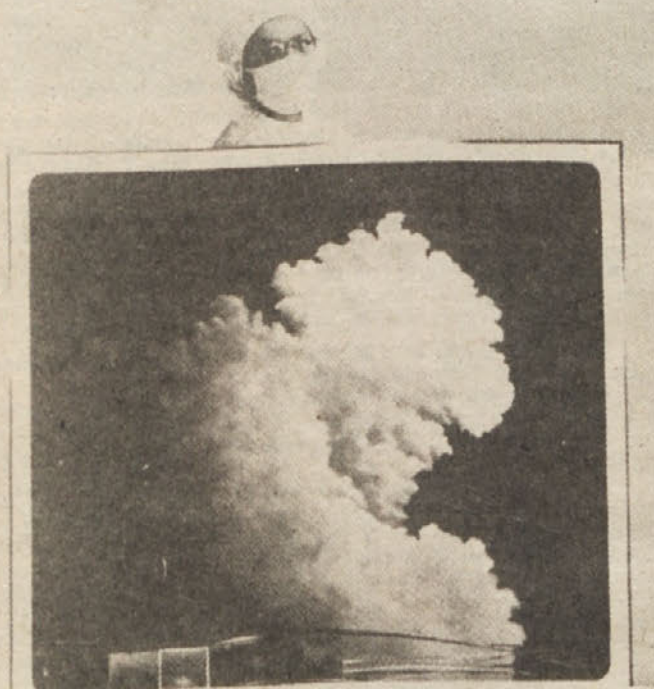
— Spodbudno misel za konec, prosim, tovariš Šali!

F. Šali: Ker sem rekel že v začetku, da mi pomeni življenje boj in ustvarjanje in ker verjamem v življenje, sem prepričan, da kultura ne bo nikoli pokleknila oziroma postala plen v rokah takšnih posameznikov ali grup, ki so včasih tudi pod plaščem boja za svobodo in kulturo, ker s tem skrivajo ne dovolj plodne ustvarjalne potence, ali pa kake bolj zasebne in osebne interese. Brez boja pa nikoli ne bo in brez razčiščenja. Seveda pa naj to ljudje počnejo sami, brez kakšnih posrednikov ali pa »modrecev«. Gotovo imajo tu komunisti še posebno odgovornost, saj je naša organizacija in naš program pravzaprav izraz težen po človeka vrednem življenju.

In ko je tovariš Šali razpredel misel o sodobnem socializmu, je gotovo izhajal tudi iz revolucijske tradicije NOB iz svoje rodne Češče vasi pri Novem mestu, kjer so zrasli partizanski uporniki iz družin Mali in Šali.

Vladimir Gujšek

OGENJ, VODA, ZEMLJA, ZRAK

1. jugoslovanski triennale EKOLOGIJA

Sekundarni materiali, ki jih meče naše vrlo ljudstvo med odpadke, bodisi zaradi industrijske baze bodisi zaradi izletništva, pri nas še nikakor niso surovine, niso material za predelovalno industrijo. A v tem in takšnem okolju, v tej naši bivanjski hiši živijo zgodovinski ljudje z umetniško estetsko žilico, z inovacijskimi navdili, s kulturno zavestjo, da je treba prostor preusmeriti v človeško prakso. Tudi tukaj in zdaj je izrazito vprašanje: komuni- zem ali barbarstvo? Jasno je, da spremlja tehnološko revolucijo vrsta neposrednosti in abstrakcij, skratka celoten agregat nad množtvom bivanjskih kvalitete. Ekologija je zadnje čase predstavljena resda večkrat radikalno, še nesistemske, zase, pa bi storili vlogo neposrednosti in abstrakcij, skratka celoten agregat nad množtvom bivanjskih kvalitete. Ekologija je zadnje čase predstavljena resda večkrat radikalno, še nesistemske, zase, pa bi storili vlogo neposrednosti in abstrakcij, skratka celoten agregat nad množtvom bivanjskih kvalitete.

Današnja likovnost se odziva na probleme ekologije, zahteva v lastnih umetniških tokovih angažirano vlogo estetike, ikonografskih upodobitev, saj upodablja deformacije našega vsakdana. Ekološki pregled v likovninah je mogoče zdaj videti tudi v novih prostorih Salona Rotovž, ki je prva povojna gradnja s področja kulture v Mariboru, tedaj vsekakor svojstven fenomen; vsega skupaj obsegajo razstavnih prostori le 270 m², kar pa je premalo glede na žive likovne zahteve pri nas: toda zadošča, saj poleg depoja in delavnice v kletnih prostorih, zraven razstavnih pro-

storov v pritličju in upravnih prostorov, kjer bodo domovala 3 društva, skratka poleg razstav, gre tudi za duhovni slovenski in jugoslovanski prostor. Triennale EKOLOGIJA-UMETNOST pomeni že eno od takšnih akcij, ki združuje naše narode in narodnosti.

Tematični krog razstave je narekoval tudi selekciji načelno opredelitev za razmerje med ekologijo in umetnostmi, seveda s poudarkom na humanističnih vrednotah. »Izrazito angažirana tema je dobila likovno formo v pričakovanem razponu neorealizmov, ki se jim priključujejo ekspresionistične in konceptualistične rešitve, redkeje pa nadrealizem oziroma fantastika«, je zapisala Meta Gabršek-Prošenc v katalogu k 1. trienalu EK. »Pred temi deli v Mariboru smo včasih presenečeni, toda v teh mogočih in nemogočih barvnih odnosih in nenadejanih situacijah se nam zdi, da slišimo glas in zvok, čeprav sta nerazločna, nesmiselna, brez vsebinskega ključa včasih prepoznavni in polni formi.« ji odgovarja Muhamed Karamahmedović. »S tem, ko ponujajo svoje nagibe, se vračajo v naše tolmačenje razstave,« piše Djordje Jović, Irina Subotić pa »Pravi čudež je, kako se lahko likovno delo, za katerega smo prepričani, da je dobro, tolmači na različne načine...« medtem ko Vladimir Veličkovski poudarja »Jugoslovanski triennale Ekologija in umetnost prihaja v času, ko je vse bolj očitna aktualnost problema onesnaževanja in ohranjanja človekovega oko-

lja...» In Shyqri Nimani se ozira v zgodovino: »Lesterskemu kodeksu« Leonarda da Vincija je osrednja tema voda, ki jo opisuje kot »Naturalle della natura« — prenosnik narave,« na kratko pa začne s svojo kritiko Marijan Susovski: »Ekologija — problem ohranjanja produkcije, hipertrofirane v civilizaciji...« In Olga Petrović: »Narava celovito, človek v njej, človek njen del, spremembe narave in spremembe človeka...« Organizacijska tendenca triennale EKO se je pokazala prav v razporeditvi različnih vizualnih plasti in tehnike in z notranjo zvezo med kvalitativni-mi likovno estetskimi stopnjami. Pod sintezo obojega lahko vidimo na razstavi manifestativno pobudo, ki zajema tudi združeno delo, vzgojno izobraževalni sistem pa širok tematski krog, ki izraža žive potrebe po reševanju, ohranjanju, olepševanju našega celotnega bivanjskega okolja.

Jugoslovanska razstava EKO bo v Mariboru vsekakor spodbudila vse tiste dejavnike, ki v fronti in konfrontaciji odprtih problemov znotraj širše kulture že tvorijo napredno, samoupravno rast likovnosti, zlasti pa njeno umetniško angažirano navzočnost. Skratka, družba se vizualizira, čeprav zaenkrat še bolj psihoanalitično in iz dneva v dan, in ne zahteva pri tem, da bi ostalo pri naravnih ali pravnih deformacijah tako, kakor je bilo in kot je zaenkrat.

— Viljem Dragiškar —

PROBLEMI SO, SO BILI IN PROBLEMI BODO

Katedra. Kako ocenjujete sedanjo samoupravno in družbeno-politično situacijo v študentskih domovih?

Popovič: Samoupravna situacija se je v zadnjih dveh letih bistveno izboljšala, vendar ne tako, da bi lahko bili zadovoljni. Uspeli smo organizirati samoupravno delegatsko konferenco, ki ima petnajst delegatov iz vsakega stolpca, med katerimi so predstavniki vseh nadstropij. Uspeli smo organizirati vse stolpce, ki imajo na ravni delovne organizacije skupni izvršilni organ, to pa je predsedstvo delegatske konference. Razen predstavnikov vseh stolpcev v tem predstvedstvu so tu predstavniki vseh komisij: dežurno vratarstvo, disciplinska, obšedijška, socialno-ekonomska in komisija za prehrano. V kandidacijskem postopku smo premalo čutili aktivnost mladinske organizacije in članov zveze komunistov, tako da smo pri kandidiranju upoštevali le dosedanje aktivnosti v domovih.

Poleg tega stanovalci imajo svoje delegate v svetu doma kot najvišjem samoupravnem organu in v komisiji za samoupravno delavsko kontrolo. Problem, ki mu moramo letos posvetiti vso skrb, je družbena samozaščita in tu se morajo resnično angažirati samoupravni organi in družbeno-politične organizacije. Odprto vprašanje ostaja imenovanje pomočnika direktorja iz vrst stanovalcev, vendar so stanovalci proti temu predlogu, ker menijo, da bi to delo lahko opravljal predsednik predsedstva. Torej je po formalni plati samouprava stekla.

Katedra: Vsiljuje se nam sklep o formi brez vsebine!
Popovič: Imamo določeno skupino študentov stanovalcev, ki dela, vendar je večina še vedno pasivna. Ta večina se ne zmeri niti za eksistenčne probleme, kot so npr. stanarine, prehrana, štipendije... Samoupravni akti in organizacija omogočajo vpliv in odločanje stanovalcev o vsem, vendar jih ni. Samoupravnost in demokratičnost sta zagotovljeni, kljub temu pa se večina stanovalcev ne vključuje v delo samoupravnih in drugih organov.

Če bi iskali vzroke za takšno obnašanje, potem bi jih verjetno našli v preobremenjenosti glede študijskega dela, začasnega bivanja v domovih, neaktivnosti mladinske organizacije in zveze komunistov itd. Posebej je treba omeniti še dejstvo, da mora dosti študentov priložnostno služiti denar, ker je pač štipendijska politika še vedno neurejena. Vzroke še lahko iščemo v neustreznih pogojih, da bi se večje število stanovalcev zbralo istočasno na istem mestu. V starem naselju, kjer gradnja skupnih prostorov ni bila predvidena, opažamo slabše medsebojne stike stanovalcev kot so v novem naselju.

Tudi naš sistem informiranja ni najboljši in je tudi tu treba iskati vzroke.

In na koncu: celotno družbeno življenje mladine (tudi študentov) je v nekakšni stagnaciji, kar se odraža v njihovi aktivnosti v domovih.

Študenti so najbolj zainteresirani za zabavne in športne prireditve, veliki interes je za disco, kino in nasploh za pasivne oblike udeležbe. Kreativnosti posameznikov skoraj da ne opažamo. Jasno je, da naša dejavnost ne more biti ločena, ampak se moramo truditi, da bi se dejavno povezali z mariborsko mladino, študenti, ki ne stanujejo v domu itd.

S precejšnjo gotovostjo bi lahko trdil, da je od 1250 stanovalcev aktivnih le neke 150 do 200. Procent lahko sami izračunate.

Katedra: Nemalokrat je bilo slišati o sporih med upravo in stanovalci?

Popovič: Ti spori so dejansko nastajali zaradi neinformiranosti. Vse informacije objavljamo na oglasnih deskah, študenti pa jih čisto niti ne pogledajo, ali pa jih strgajo. Zato bomo morali posvetiti večjo skrb informiranju, stari način zamenjati z ustrenejšim. Iz izkušenj vemo, da z dobro informiranimi študenti nismo nikoli imeli sporov.

Spori včasih nastanejo zaradi nepravočasne in nekvalitetne usluge, ki jo delavci (v glavnem snažilke in serviserji) opravljajo za stanovalce. Eden od vzrokov je, da nimamo dovolj ljudi, pri tistih, ki so, pa se včasih postavlja vprašanje delovne discipline in odgovornosti. Letos smo imeli probleme tudi zaradi pomanjkanja repromateriala na tržišču, tako da nismo uspeli pravočasno zamenjati določenih stvari, recimo polomljenih vodovodnih pip, ki so jih študenti sami polomili, bodisi pod vplivom alkohola ali zaradi objetnosti. V glavnem ne obstajajo veliki spori, ki jih ne bi mogli rešiti in smo jih vedno do sedaj samoupravno in skupaj reševali.

Katedra: Stanovalci trdijo, da so stanarine visoke, kakor tudi osebni dohodki delavcev.

Popovič: Nikoli nam študenti niso postavljali vprašanja o delitvi dohodka. Nimamo ne najnižjih ne najvišjih osebnih dohodkov. Smo malenkost pod republiškim povprečjem. Študenti tudi vidijo, da varčujemo tudi pri drugih stvareh, pri reprezentanci ali potnih stroških na primer.

Kar pa zadeva stanarine, se osebno strinjam, da so visoke. Vendar je treba vedeti, da so te stanarine ekonomske. Vse stroške, razen amortizacije in investicijskega vzdrževanja, moramo pokriti sami. Edini vir so stanarine. Vzemimo: stanovanje, kosilo in večerja stane študenta 3000 din, povprečne štipendije znašajo blizu 2200 din. Se pravi, da štipendija ne zagotavlja niti minimalnih življenjskih potreb in mora imeti študent dodaten vir dohodka, bodisi od staršev bodisi od priložnostnega dela. Prehrana je edini vir, kjer študent lahko nekaj privarčuje. To dokazuje dejstvo, da pri 5000 študentov (od tega 1250 v domovih) prodamo le okoli 500 kosil. To se bo pozneje gotovo odražalo v stroških zdravljenja.

Po zadnjih ugotovitvah vidimo, da imamo v Mariboru najnižje stanarine, čeprav študent neposredno plača največ. To je zato, ker v drugih republikah prispevajo iz proračunskih virov celo do 50 % od ekonomske cene. V Sloveniji pa tega ni. Hrana in stanarina sta ekonomska. Torej se moramo primerjati z Ljubljano.

Študenti v Ljubljani plačujejo stanarino za celo leto (12 me-

secev), naši za 10 mesecev. Ugotovili smo, da študent v Ljubljani v starem domu z najnižjim komfortom plača najnižjo stanarino 650 din mesečno, kar znaša letno 7.800 din. Pri nas je najnižja stanarina po podražitvi 750 din oziroma 7.500 letno. Torej manj kot v Ljubljani, pri čemer moramo pripomniti, da so naši domovi bolj komfortni kot ljubljanski. Naša najvišja stanarina je za enoposteljno sobo in znaša 1.020 din, enako plačujejo študenti v Ljubljani za dvoposteljno sobo v novih domovih A, B in C ob Titovi cesti. Iz povedanega lahko sklepamo, da naši študenti manj plačujejo in več dobijo.

Sedaj se tudi mi pogovarjamo o tem, da bi prešli na 12 mesečno stanarino, ker se podaljšuje sistem študija preko praks in izpitov tudi v počitnicah. Zdi se nam bolj normalno, da študent zadrži sobo tudi čez poletje. V končni fazi se stroški takoj ali tako morajo pokriti za vse leto. O tem bomo razpravljali spomladi.

Katedra: Pravijo, da imate preveč zaposlenih, posebej kuharic. Govorijo se, da imate zaposlenega vrtnarja, vrta pa nimate!

Popovič: Spet smo pri neinformiranosti in smo o tem s stanovalci že razpravljali. Študenti mislijo, da imamo preveč kuharic, ker jih vidijo le na koncu delovnega procesa, to je pri delitvi kosila. Tistega, kar so od jutraj pa do tedaj delale, pa ne vidijo. Jasno je, da toliko kuharic za 500 kosil ne bi potrebovali, vendar pripravljajo malice za delovne kolektive. To pa tudi vpliva, da so cene študentske prehrane nekoliko nižje, saj dajemo dnevno približno 1500 malic. Z nekaterimi organizacijskimi ukrepi smo izboljšali izkoristke v kuhinji. Menimo, da je količina in kvaliteta hrane primerna, kar dokazuje vse večje število prodanih kosil. Ob podražitvi ni bilo nobenih pripomb, ker je vsakomur jasna situacija na tržišču. Tukaj je še treba pripomniti, da imamo formirano komisijo za prehrano, ki se še ni sestala niti enkrat ker se študenti niso odzvali vabilu. Po podatkih, ki smo jih dobili na srečanjih s stanovalci študentskih domov iz Kragujevca, Banja Luke in Reke, imamo najmanj zaposlenih. Uprava s finančnim oddelkom in dvema delavcema za obšedijško dejavnost ima devet zaposlenih.

Vsak dom skoraj po vsej Jugoslaviji ima hišnika, mi ga pa nimamo. Kar pa zadeva »vrtarja«, je res: nimamo vrta, pa tudi vrtnarja ne. To je verjetno delavec, ki ima drugačne naloge in opravila, od čiščenja okolja, pa do skrbi za odvoz smeti in je vse kaj drugega kot vrtnar.

Menimo, da imamo minimalno število zaposlenih, kar se seveda pozna pri kvaliteti in pravočasnosti uslug. Zaradi tega imamo velike težave pri nadomeščanju, če kdo od delavcev izostane od dela zaradi kakršnegakoli razloga.

Katedra: Pri vselitvi v dom mora vsak stanovalec plačati določeno kavicjo. Pravijo, da jim ni znano, kam gre ta denar.

Popovič: Kavcija je pravzaprav prispevek za materialno škodo, kadar ne ugotovimo neposrednega povzročitelja škode v skupnih prostorih. Imamo dve možnosti: da to škodo pokrijemo iz te kavcije ali da jo zaračunamo v ceno stanarine. Mi smo se pač odločili za kavcijo, ki znaša letno okrog 150.000 din. Če upoštevamo dejstvo, da smo samo za nova okna med počitnicami odšteli neke 70.000 dinarjev, vidimo, da to dejansko ni velika vsota. Letos je po dogovoru s predsedstvom delček tega denarja bil namenjen za plačevanje dežurno-vratarске službe o praznikih. Menimo pač, da je to dodatna obremenitev za tiste, ki čez praznike morajo ostati v domovih in da je prav, da jim damo nekakšno nadomestilo. To je bil sklep stanovalcev. Vse je dokumentirano in pojasnjeno članom predsedstva.

Katedra: Menda obstaja določeno nezaupanje baze v lastne delegate. Bajе, vi jih podkupujete, da bi govorili v vašo korist.

Popovič: To je eden od osnovnih problemov. Stanovalci volijo te delegate, ne mi. Ti delegati so seznanjeni z vsem, kar se dogaja, oni točno vedo, kolikšni so realni stroški in da te stroške moramo pokriti s ceno usluge. Druge poti nimamo. Mi jih ne prepričujemo, prepričujejo jih dejstva in oni se samoupravno odločajo o določenih ukrepih. Stanovalcem ti ukrepi niso osebno všeč, mislijo, da so delegati glasovali proti njihovim interesom in se potem javlja nezaupanje. Delavci nimamo nobenih lastnih interesov, ki bi jih poskušali uresničiti na škodo stanovalcev. O osebnih dohodkih sem že govoril. Poleg tega moramo v skladu z zakonskimi določili polniti sklade. Temu dodamo ostale stroške in vse to moramo »pokriti« s stanarinami in prehrano. Ostanka dohodka ne smemo imeti. Vendar se je v zadnjem času tudi tukaj situacija bistveno izboljšala. Moramo se potruditi, da bi tudi baza bila neposredno, pravočasno in popolno informirana.

Katedra: Kaj menite o kulturi bivanja stanovalcev študentskih domov?

Popovič: Najprej nekaj dejstev: med počitnicami smo zamenjali okenska stekla za 70.000 din, zamenjali smo 200 ogle dal, veliko električnih stikal, vodovodnih pipi in podobno. Iz tega izhaja, da kultura bivanja ni na zavidanja vredni ravni. Vsakodnevno se to vidi v kuhinji, ko stanovalci za seboj ne pospravijo miz. Često pozabljajo izklopiti štedilnik, v umivalnike mečejo ogorke, vodo puščajo odprto itd. V sobah je precej likovnega pouka, kar povzroča večje stroške beljenja. Taka situacija povzroča odnos do sti sporov med stanovalci, saj ima večina pozitiven odnos do inventarja. Sobe so v več kot 90 % dobro vzdrževane, slabše pa je v skupnih prostorih. Do neke mere bi ta problem lahko rešila bolj razvita samouprava in močnejši občutek družbene samozaščite. Vsi te stroške pokrivajo s stanarinami.

Kljub vsemu moram povedati, da smo s kulturo bivanja stanovalcev v glavnem zadovoljni.

Katedra: Problemi so bili, problemi so in problemi bodo!

Popovič: Seveda. Mi nismo krivi, da so štipendije nizke, študenti niso krivi, da so cene bivanja in hrane tako visoke. Moramo živeti skupaj in se truditi, da bi teh problemov bilo čim manj. To bomo dosegli le s sodelovanjem vseh stanovalcev in delavcev. Izhod je le v samoupravnem obnašanju vseh.

PROBLEMATIKA ŠTUDENTSKIH DOMOV

V pogovoru s stanovalci in upravo smo ugotovili, da je informiranje en največjih problemov, zato smo se v uredništvu Katedre odločili, da bomo v vsaki številki namenili eno stran problematiki bivanja, aktivnosti in upravljanja v študentskih domovih v Mariboru. Za začetek objavljamo pogovor z direktorjem študentskih domov, Branetom Popovičem in tekst našega sfalnega sodelavca.

Takoj po izidu te številke bo uredništvo organiziralo okroglo mizo, na katero bomo povabili študente-stanovalce in vodilne delavce študentskih domov. O točnem datumu in temah boste obveščeni preko plakatov. Pridite!

SKUPAJ V BOLJŠE ČASE

Študentski domovi Maribor — 1250 ležišč, s prav toliko študenti, ki ugotavljajo, da nas je premalo, da bi lahko sami rešili vse svoje socialno-ekonomske, kulturne in sploh statusne probleme. To je v glavnem osnovni sklep razmišljanj letošnjih, v predstavnih organih delujočih študentov stanovalsko-študentske skupnosti. Zgornje nas je privedlo do nujnega razmerja — povezati se moramo s širšim slovenskim in državnim prostorom.

Naloge smo se lotili odločno in premišljeno in kakor zaenkrat kaže, tudi uspešno. Konec septembra smo v Mariboru gostili športnike in samoupravne zastopnike študentov študentskih domov iz Rijeke, Banja Luke in nekatere predstavnike iz Kragujevca. Na srečanju smo se pogovorili tudi o naših težavah in ciljih. In zamisel je bila tu — skušajmo svoje interese dosegati enotno. Že v začetku novembra smo se ponovno zbrali v Rijeki, tokrat v večjem številu. Prisotni so bili zastopniki SD Prištine, Beograda (V. Vlahović), Tuzle in udeleženci prvega srečanja. Srečanje je potekalo na treh ravneh — športno, kulturno in delovno. Iz razgovorov med predstavniki SD je postalo jasno, da se vsi otepmo za enakimi, pardon, istimi težavami:

- stanarine označujemo vsi kot previsoke,
- štipendije (in krediti) so prenizke.

Toda ko so nekateri skušali podajati samo predloge za enotno rešitev, smo ugotovili, da je stopnja samoupravnih odnosov, pristojnosti na organiziranost posameznih centrov zelo pestra. V tej smeri smo sklenili, da si bomo v bodoče izmenjali samoupravne akte in se tako bolje spoznali. V družščino so zaenkrat pristopili le trije od zgoraj omenjenih udeležencev, ostali domovi pa so v fazi javne obravnave samoupravnega sporazuma o priključitvi. Konec tega meseca se bomo ponovno srečali v Tuzli, se izjasnili dokončno o pristopu.

— Kaj pomeni ta integracija, imenovana tudi Karavana priateljstva, za stanovalce SD v Mariboru?

Članarina, ki je izražena v obveznosti, da enkrat letno gostiš dve ekipi po 50 ljudi, dvakrat v istem letu pa greš v goste z enakim številom, pomeni aktivizacijo vsega prostega »kapitala« naše obšedijške dejavnosti — natančneje, blizu 20 starih milijonov. To ne pomeni, da bodo okrnjene stalne dejavnosti te naše organizacije (disco, pletanje v Pristanu, smučanje...), temveč da teh v tem letu ne bo več kot doslej, z opombo, da bo v naslednjem študijskem letu vseljen še šesti študentski blok in bo s tem povečana tudi denarno naša obšedijška dejavnost in se bodo naše aktivnosti ob študiju lahko nemoteno razvijale dalje. Seveda pa omenjena investicija 20-tih milijonov ni negacija organiziranih »obšedijških« dejavnosti. Športno, kulturno in seveda tudi samoupravno delovanje v okviru karavane kaže označiti kot napredek omenjenih področij aktivnosti.

Zakaj toliko besed o tem? Preprosto zato, ker prvi izidi javnega obravnavanja o samoupravnem sporazumu o pristopu niso zgolj pozitivni. Vse kaže, da bi nekateri raje dvakrat tedensko zastopij plesali v Pristanu, kot pa da bi poskušali dolgoročno in temeljito reševati svoj »bedni« socialno-ekonomski položaj.

Dosedanja izmenjava izkušenj in mnenj v okviru karavane je s svojega zornega kota opomnila še na paradokse, ki se zdaj pojavljajo: sposobni smo se polskati in poenotiti v zveznem merilu, pozabljamo pa na republiško »sopotnico« — Ljubljano. Tudi v tej smeri smo naredili odločen korak. Zavrteli smo telefonsko številko SD v Ljubljani in tam stopili v stik z njihovo ZSMS. Dogovori so nas zbrali 17. oktobra v Ljubljani, kjer smo kmalu našli skupen jezik za skupne težave. Izmenjava opisov naših organiziranosti je kmalu pokazala, da imajo v Ljubljani aktivne DP organizacije (komunistov in mladine), da pa v mariborskem SD prednjačijo samoupravni organi oziroma da komunistov v naših vrstah v organizirani obliki sploh ni, ZMS pa životari brez vidnih uspehov

Beseda je stekla še o štipendijski politiki, o kateri pa nismo rekli ene same pohvalne besede.

Anketa je socialno ekonomsko stanje v Ljubljani že spravila v konkretno (za študente porazne) številke. Enako naj bi, po ne-preverjenih podatkih, opravila mariborska UK ZSMS v bližnji prihodnosti.

SD v Mariboru ne bomo nanjo čakali, anketirali se bomo sami in čimprej! Ali bo RIS ali republiška skupščina ob številkah bolj popustljiva, naša RK ZSMS pa bolj odločna, bomo šele videli. Zaenkrat je pred nami ljubljanski vzorec plačevanja stanarin: povišanje bo odobreno le takrat, ko se bo skladalo s procentualno zvišaniami štipendijami. Z delavci uprave pa smo dogovorjeni za sprotno rast stanarin, to je, ko je to res potrebno — za naprej določeni rok. Tako je študentom lažje opravljati in ocenjevati (vsaj približno) realno višino stanarine. Če pa bi se pri delu izgubili, računamo na pomoč SDK.

Zal kljub vsesplošnim težnjam stanovalcev ni pripravljenosti študentov VEKS na aktivno spremljanje poslovanja uprave SD. Pa še vpogled v eno od vprašanj, ki niso v čast naši upravi — KAVCIJE!

Vsa leta doslej je uprava SD ob vstopu v dom zahtevala od študenta, da vplača kavcijo za morebitno škodo, ki jo bo povzročil v enem letu bivanja. Ta znaša letno 150 dinarjev. Ne glede na to, ali je stanovalec škodo povzročil ali ne, mu denarja niso vrnili. Odslej ne bo več tako. Izračunali bomo denarne osnove kavcij za vsako nadstropje in vsak dom posebej. Iz tega bomo krili škodo, ki ne bo v nadstropju namerno povzročena. Namerno poškodbe inventarja in prostorov pa bodo ocenjene v sodelovanju študentov in uprave, kril jih bo povzročitelj sam. Torej se bomo študentje sami zavedali, da bomo z bivalnimi prostori previdnejši. Seveda pa eno vprašanje še zmeraj ostane odprto — kaj je počela uprava SD z nevrnjenimi kavcijami doslej? Na to ne bo lahko najti pravega odgovora... Vsi taki drobni finančni izdatki študenta pa imajo še drugo plat. Zakaj je težko pristati tudi na upravičeno podražitev stanarin? Ker štipendije, ki so vir kritja teh postavk, zmeraj utrujeno zaostajajo za svojimi namenoma?!

Letošnje »recepte« za zdravljenje torej vneto iščemo — kje je naslednja prepreka?

Martin Bertok

VSE ZA SLADKO ŽIVLJENJE

DELALI SO KO SO JIH SLIKALI

Študenti in delavci mariborske univerze so se vključili v akcijo pobiranja sladkorne pese v občini Lenart. Okrog dva tisoč jih je delalo v dveh dneh in po besedah vodilnih iz Agrokombinata so uspešno opravili nalogo.

V četrtek so delali študenti in delavci VEKS in PA. Zelo pridno so delali do malice (kruh, kranjska, čaj), po malici malo manj in po kosilu nič. Takoj, ko so se nažrli, so začeli čistiti škornje in odhajati. Ob pol treh so že vsi čakali na avtobuse, ki so bili naročeni ob štirih, ker je bilo dogovorjeno, da akcija traja od 8. do 16. ure. To je prava resnica, in ne tisto kar tov. Pirtovšek „v imenu resnice“ laže v oddaji Študij in glasba. Torej deset avtobusov je prišlo ob štirih, štirje pa so se vmili prazni. Zakaj? Okrog 100 študentov je pobegnilo takoj na začetku akcije, nekateri so odšli komaj po malici.

V petek je bilo malo drugače. Študenti in delavci VTŠ, VPŠ in PA so bili bolj pridni in več naredili.

Akcija je uspela Vendar bi bili rezultati dosti večji, če ... Na akciji je bil tudi naš foto-urednik, Iztok Jančar. Spodaj so rezultati njegovega dela.

OSAMLJENI SO HRABRI

„DELOVNI“ POSVET

MALICA ...!

NAVALINARODE!!

TRI MINUTE POZNEJE

TRESE SE GORA ...

...RODI SE PESA

V SLOGI JE SLADKOR

VSE ZA SLADKO ŽIVLJENJE

BOG NIKOLI NE BO PUSTIL NA CEDILU

PIJANCEV, BEDAKOV IN ZDA

Kaj menite, da bo najbolj vplivalo na volilce, kako naj volijo? Jimmy Carter: »Ne verjamem, da se je pri tem kaj spremenilo: to je želja po obnovi spoštovanja in zaupanja v vlado in državo. Zaupanje ljudi v državo je bilo zadnjih nekaj let hudo prizadeto. Čutimo, da smo izgubili zaupanje v vlado, v njeno občutljivost in poslušnost za potrebe ljudstva. Mnenje o poštenosti in iskrenosti države je zelo slabo...«

(U. S. News & World Reporter
Washington 1976)

Carter je priznal poraz, 40. predsednik ZDA Ronald Reagan, dvakratni guverner Kalifornije, hollywoodski igralec, kapetan v ameriški mornarici, je zmagal na ameriških volitvah.

Do danes se ni nič kaj bistveno spremenilo. Politično ozračje v ZDA: velja ugotovitev, da se je široka javnost obrnila v desno in ji to daje pravo razsežnost. Prezgodaj je govoriti o konkretnih korakih Reagana »pragmatika«, ki je pretirano poenostavljal, da bi ustregel okusu po »prečnega Amerikanca, le-ta je bil v celoti razočaran nad Carterjevim predsedništvom. Kljub temu je potrebno počakati na analizo mednarodnega položaja z novega zornega kota in oceniti položaj po tem sprejetem zunanjepolitičnem konceptu. Različne reakcije so v glavnem posledice večjega presenečenja v prvih trenutkih. Enim je bolj do realistične razorožitvene politike, drugim več do »atlantskega duha« krepitve zahodne skupnosti.

Kaj je Reagan napravil, da bi res pokazal, da bo predsednik miru? Zunanje-politična platforma Reagana je: vse, kar je Carter napravil za zagotovitev miru, je potrebno postaviti na laž in dokončno spraviti; vse, kar je njegova administracija napravila za novi krog v oboroževalni tekmi in za to, da bi ZDA pokazale svojo moč, pa mnogokrat pomnožiti. Če bi se tako nadaljevalo, bi to pomenilo zamrzitev komaj začetih pogajanj med Moskvijo in Washingtonom v Ženevi, polom madridskega posvetovanja o sodelovanju in varnosti v Evropi, začetek nove oboroževalne tekme in nove čase hladne vojne.

Amerika boluje že dve desetletji, in gotovo nismo mazohisti, da bi uživali v pogledu na nezdravo deželo. Ali se Amerika prebuja? Ali se bo prebudila in spoznala, da je večkrat glasovala narobe? Reagan je v glavnem zmagal, ker je v predvolilni kampanji iglar na preproste karte, vendar so za vladanje v tako zapleteni državi, kot je Amerika, »preproste ideje« najbrž premalo. Bolj kot sama Reaganova zmaga je zaskrbujoče dejstvo o večini konservativcev v senatu (novega, razmerja sil). Američani so tokrat glasovali bolj proti temu ali onemu, kot pa za tega ali onega. Potrebni so bili spremembe.

Obramba diplomacije, inflacija in nezaposlenost, energetika, prepoved domačega businessa, odprava strahu na ulici..., to bi bili nekateri prvi koraki Reagana v Beli hiši. Drugi mislijo, da je tako vseeno, kdo je na oblasti, in trdno so prepričani, da bodo ameriško strategijo vedno določale iste multinacionalke. Drugače naj bi to bila skrajniška, nazadnjaška politika, ki bo Ameriki prej škodovala kot koristila. Če ta stališča na kratko opredelimo, so takšna: notranja politika in gospodarstvo; omejitev vmešavanja države v delovanje in procese zasebnega kapitala, ki naj bi rešil vse večjo inflacijo in nezaposlenost, kar utesne po drugi strani ogroziti socialne projekte. V zunanji politiki: ZDA morajo postati močne kot so bile, vojaško, ekonomsko in politično. Mnogo tega je odvisno tudi od njegovih

sodelavcev v vladi, nemara bi tu lahko bil tudi bivši Nixonov svetovalec za varnostne »izjemne« zadeve in zunanji minister Henry Kissinger. Kakšen bo novi predsednik Reagan? Aktivnejši v odnosih z javnostjo! Naslanjal se bo gotovo na svoje sodelavce, od česar so tudi precej odvisne politične akcije. Koga si bo izbral? Na grobo je mogoče opaziti dve skupini; v eni mladi kalifornijski politiki, v drugi izkušeni politiki iz Nixonovih časov, kot so Alexander Haigh, William Simon, George Schultz. Za zunanjega ministra imata največ šans Alexander Haigh in Donald Rumsfeld. Omenja se tudi ime Henryja Kissingerja, ki naj bi ponovno prišel na čelo ameriške diplomacije. Naloge Georga Busha pa bodo: navezati stike in pojasnjevati odnose nove administracije z drugimi državami. Sam, pa se bo vsaj leto ali dve posvetil vprašanju notranje politike.

Kaj je odločilno vplivalo na zmago? Ali notranje gospodarska vprašanja ali mednarodni problemi? Odnosi med ZSSR, vprašanje obrambe, bližnji vzhod, ameriški talci, ali je bil odločilen dvoboj v obrambi SALT 2, ki bi ga po Reaganovem mišljenju Carter izgubil. Verjetno je mislil na Cyrusa Vancea, ki je razdražil Moskvijo s predlogom, saj se je bistveno odmikal od sporazuma Brežnjeva-Ford, sklenjenega v Vladivostoku 1974. leta, in je v bistvu pomenil razoroževalni načrt v škodo Sovjetov. Tale »njet« je Carter kar lepo požrl in se začel pogovarjati pogajati s pogoji Sovjetov, tako pa je ogrozil z enostranskimi koncesijami vprašanje obrambe, ne da bi od Rusov karkoli dobil.

Carter je na to odgovoril: »Stališče guvernerja Reagana je zelo vznemirljivo, nikdar ni nič podpiral, zdaj pa hoče vreči v koš SALT 2, ki sem ga pripravil jaz z dvema prejšnjima predsednikoma. Razumljivo je, da lahko en senator daje neodgovorne izjave, saj jih drugih 99 lahko to popravi...«, toda če mož, ki upa, da bo postal predsednik, izjavlja, da bo odpovedal pogodbo, da ne bo sodeloval, je zelo vznemirljivo in nevarno!

Reaganova zunanje-politična agresivnost, potencialna nevarnost njegove zunanje politike, izvira verjetno iz njegove navade, da deli svet na dobre in slabe, na bele in črne, na revne in bogate, na potrebne in nepotrebne. Verjetno podcenjuje zapleteni položaj v neuvrščnem svetu, kjer niso nujno vsa revolucionarna gibanja protisovjetska ali vedno protiameriška! Uravnoteženo ukrepanje Carterja, da bi pomagal v Camp Davidu z enostranskim zagovarjanjem Izraela, si je odtujilo arabski svet.

Kaj si svet nasplošno misli o ameriških kandidatih in zdaj o predsedniku? Za Moskvijo je bil Carter kandidat, ki pomeni »manjše zlo« in volitve — cirkus. Kandidata — nesposobnega, od katerih bo eden postal predsednik ZDA, ki meni da nikdar ni bila nobena kampanja tako plehka, tako negativna in dolgočasna kot tale... Reagan pooseblja nostalgijo po starih časih, ko so bile ZDA še vsemočnejše; Reaganove misli so tako globoke, da jih je mogoče prebrsti, ne da bi si zmocili noge; njegov program je preprost kot njegova osebnost. Lahko takšne misli privedejo svet v katastrofo?

Evropski zavezniki so se nejevolno odločili za Carterja, ker so bili prepričani, da ni pustolovec in da se ne bi igral z ognjem, kar pri Reaganu ni tako gotovo, to se je dalo prebrati med vrsticami zahodnoevropskih časopisov... češ, ker Carter ni senilen, nor na oblast, korumpiran, neumen, len, reakci-

naren, zatiralski ali megalomanski... Vzpostavil je normalne odnose s Kitajsko, rešil vprašanje Panamskega prekopa, s sporazumi v Camp Davidu vsaj omejil, da se sedanji spopad v Perzijskem zalivu ni razširil na Bližnji vzhod, in marsikaj je postavil na dnevni red mednarodnih zadev!

Amerikanci so na teh volitvah izbirali med »strahom znanega« Carterja in »strahom neznanega« Reagana. Kot Amerikanci so vsekakor bili ravnodušni pri izbiri, ki jim ravno ni nudila kakšne izbire! Po dolgem času vidimo, da je predsednik Carter prvi, ki si v povojnem obdobju ni uspel priboriti drugega mandata, to pa predvsem kaže, da se je večina volilcev opredelila bolj za domače teme; to lahko tudi opravičuje, da so se povsem tradicionalno demokratske države nagnile k republikanskemu kandidatu.

Resnica je v tem, da so se ZDA krepko obrnile v desno, to je bilo več ali manj

frazirajoče ga danes uporablja kot »pozabljeno nacijo«, ker še ni ustvarjena ena sama generalna politika, ki naj bi vodila ameriški narod v osemdesetih letih. Pojav Reagana nas spominja na pojav Carterja pred štirimi leti. Oba označujeta obnovo nacije na podlagi vračanja k prvotnim izvorom. Utrudila sta Washington in njegovo birokracijo. Pri enem in drugem gre vedno za to, da bi obrznila »big government« in njen koruptni vpliv na sicer »moralno zdravo nacijo«. Pojavljata se v času, ko sta nuni stranki ostali brez idej, programov in osebnosti. Amerika ne more več naprej po sedanji poti, kar nakazuje spremembi, če bo hotela pridobiti svoj prejšnji zaagon in sprostiti ustvarjalne sile. Morda je z Reaganom v notranji politiki po Rooseveltovem obdobju prvič nakazana »sprejemljiva« alternativa. Je to že kaj povezano s tem pomembnim preobratom? Ali je glas, ki ga je

velikim so sklesali snemnike visoko v skalah, tem zadnjim štirim pa bi se verjetno bolj podal v kakšni globači.

Zakaj je Reagan zmagal in Carter izgubil? Ali mogoče zato, ker mu je uspelo prepričati ameriške volilce, da je čas za zameno in da je on človek zamene, ki lahko Ameriko vrne na njeno staro pot? In Carter je izgubil, ker je v kampanjo šel in poudarjal zunanje-politične teme, ki nikdar niso igrale glavne vloge v volilnih izborih, opiral se je na Reaganove izjave, na njegovo agresivnost in poudarjal, da je s tem ogrožen svetovni mir. Konec koncev je Amerika izrazila željo po spremembi, ampak njeni problemi se niso spremenili, oni ostajajo kljub obljubam v kampanji in volitveni retoriki isti. Lahko že sedaj rečemo, da Reagan ni tako radikalen, kot je napovedoval in da bo svojo republikansko osnovo povezal z demokratično, s tisto, ki ji

njevala tudi vpliv in množično obveščanje v ameriški javnosti glede vprašanja talcev, in če ti vsak dan pri zajtrku postrežejo s podatkom: Danes je pa ta in ta dan ujetništva naših..., je potem jasno ogorčenje. In kakšno je zaupanje povprečnega Amerikanca? Ni mogoče pričakovati, da je Reagan mislil vse popolnoma tako, kot je rekel na predvolilni kampanji, kajti drugače se je potrebno obnašati, ko nisi odgovoren samo za blaginjo svojega naroda, ampak ko si tudi odgovoren za svetovni mir. Kljub temu, da ne bo potekalo vse tako, kot je bilo rečeno v predvolilni kampanji. Toda če bo potekalo vsaj polovico tako, bo očitno drugače kot pri Carterju. Ni mogoče dvomiti o tem, da misli z marsikatero besedo Reagan resno, ko govori o čim manjšem vmešavanju države in o čim večji vlogi zasebnega kapitala, zlasti velekapitala! Tudi s tem, da morajo postati ZDA močnejše. Zato prevladuje tudi med ameriški zavezniki v Evropi nekakšna negotovost, pa tudi strah, kakšna bo v resnici politika ZDA v naslednjih štirih letih.

Vsekakor se ni mogoče izogniti vtisu, da je Amerika z izvolitvijo Carterja in sedaj Reagana v zamudi, ker sta tako Carter kot Reagan človeka preteklosti. Oba sta doživljala Roosevelta, drugo svetovno vojno, zenit ameriške moči po vojni, razočaranje in bridkost Vietnamu, neslavni konec šaha Pahlavija in za desert v nemoči zreta v svoje talce v Teheranu. Za Reagana nikakor ne moremo reči, da v njem prevladuje nova, sodobnejša misel, kar bi bilo v teh trenutkih Ameriki najbolj potrebno.

Kako mislijo o novem predsedniku in njegovih napovedih v politiki druge države sveta?

Poglejmo v Ameriko približno dvajset let nazaj in mogoče nam bo malo jasnejše, kaj se dogaja z njeno politiko ali v politiki. Če začnem in opredelim politično ero, ki se je začela 20. januarja 1961 z nastopom Johna Kennedyja in se bo iztekla z nastopom Ronald Reagana... Ob današnjem počutju Amerike se zdi, da so ostali najbolj v spominu njegovi stavki iz nastopnega govora: »Plačali bomo sleherni ceno, prevzeli nase sleherni breme, podprli slehernega prijatelja in se uprli slehernemu sovražniku, da bi zagotovili življenje in uspeh v svobodi.« (J. F. Kennedy)... V naslednjih letih je Amerika izkusila jedrsko raketo konfrontacijo s SZ, vojno v Vietnamu, spopade v univerzitetnih kampusih in velemedstih, škode na visokih položajih, energetsko krizo, najhujšo gospodarsko stisko od Velike krize naprej. V dveh desetletjih ni niti eden predsednik zdržal na položaju dveh polnih mandatov. Mogoče bi to edino uspelo Kennedyju, da ga niso podrle morilske krogline. In tako se tile njegovi stavki uresničujejo že dvajset let, z vedno manjšim zaupanjem in upanjem ameriške javnosti. Johnson je zapeljal v vojno v Vietnamu, Nixon je moral odstopiti zaradi afere Watergate, Ford in Carter sta poražena na volitvah. Tukaj ne smemo pozabiti še enega moža, ki je bil od srede šestdesetih let do »Carterjeve« izvolitve eden izmed glavnih nosilcev in branilcev ameriške zunanje politike, Henryja Kissingerja, ki že v začetku Nixonove politične poti iz Bele hiše ugotavlja, da je najhujša zunanje-politična težava ZDA »razcepljenost doma«.

Eden največjih povzročiteljev negotovosti v današnjem svetu je zaskrbljenost in trdnost v voljo, vztrajnost in vztrajnost ZDA. Te dvome povzročajo že desetletja dolgi pretresi, ki se vzpenjajo k vrhuncu, z resnim vprašanjem, kakšna je prav-

vidno že prej, ko so se demokraci v partijskih nominacijah odločili za Carterja namesto senatorja Kennedyja in republikanci za Reagana namesto za Georga Busha. To se vidi tudi na volitvah istega dne v predstavniškem domu, kjer je večina demokratov sedaj v senci republikancev. Tako po petintridesetih letih odhajajo s politične scene ZDA (kongresa) Jacob Javits, Mc Gavern, Ayda, Brademans in drugi.

Te volitve so, sedaj lahko rečemo, bile usmerjene predvsem na reševanje notranjih političnih problemov, največ ekonomskih in zlasti notranje bolezni, pometanja pred lastnim pragom.

1976. leta je Carter napadel svojega nasprotnika, tedanjega predsednika Forda, zaradi inflacije in nezaposlenosti, in dobil je takrat tri četrtine glasov tistih, ki so čutili, da živijo težje kot pred štirimi leti. Situacija se je sedaj ponovila. Največji problem in napaka, ki se bo pokazala kasneje, pa je, da oni niso izostrili in fiksirali nacionalnih problemov, ampak so jih poglobili; niso strnili nacije, ampak so jo razpolovili. Že pred kampanjo sta se obe partiji bali »specialnih interesov« posameznih grupacij in družbenih grup; da se izgubijo nacionalni interesi, ali pa da bi prišlo celo do nacionalne delitve. Sama kampanja pa je bila vodena prav tako z raznimi parolami, s poudarjanjem posameznih grupacij, nacij, leve, desne, z raznimi apeli in interesi. Franklin Roosevelt je pred petdesetimi leti govoril o »pozabljenem človeku«, para-

Ronald Reagan dobil, glas za popolnoma drugačen političen in gospodarski program? Vendar večina, ki jo je dobil, po ideološkem in praktično političnem boju v eliti, ne bo narekovala bodoče politike v Washingtonu. Ideal je, da bi jo usmeril po drugačni poti, kot je hodila od tridesetih let do danes. Veliko večino dokazuje tudi to, da so se iz senata mogle umakniti najbolj svetleč zvezde ameriškega liberalizma. Na takšni podlagi ima novi predsednik celo »dolžnost«, da Washington osvobodi liberalnega establishmenta, ki je po opisu imel »monopol na ideje, na okus in na osebno ravnanje«. Postavlja se tudi vprašanje, koga bi ljudje volili, če bi verjeli, da ima John Anderson možnost priti v Belo hišo. »Well« Johna Andersona! Vsekakor so to za ZDA nadvse pomembni politični boji, pa vseeno brez natančnega pogleda nazaj ne moremo vedeti, kaj se je zgodilo tisti torki? Carterja je doletela ista usoda kot prej Lyndona Johnsona, Richarda Nixona, Geralda Forda. Videti je, kot da so Američani v teh letih namenili spodnesti vsakogar, ki bi se potoeval za mesto v Beli hiši. Toda prej ni bilo vedno tako! Harry Truman si je to z malo težav uspel priboriti, Dwight Eisenhower pa brez njih. To bi verjetno uspelo tudi Johnu Kennedyju. Z drugimi besedami, Amerika že desetletja živi v veri, da gre njihova pot k vragu. Tako te iste ljudi, ki jih z navdušenjem pošljejo v vladno palačo, z nič manjšo zagnanostjo naženejo. Štirim

je sledil tudi Carter. Gotovo pa je, da ne bo šlo za kontinuiteto odnosov. Najpomembnejše v zunanji politiki je prav gotovo obnašanje sedanjega predsednika do velesil, tako ZSSR kot Kitajske.

Kaj je pokopalo Jimmyja Carterja, ki se je poslovil s predsedniškega stolčka v javnosti z besedami: »Pred štirimi leti sem vam obljubil, da vam ne bom nikdar lagal, zato ne morem zdaj tukaj nocoj stati in reči, da me ne boli.«? Toda tudi tukaj se mu je utrnila iskra duhovitosti, ki jo je bil zmožen vkresati: »Ljudstvo ZDA je izbralo, vendar jaz sprejemam to odločitev, a ne tako kot pred štirimi leti.« Popolno presenečenje ni zmaga republikanca, temveč raznovrstnost in plaz glasov, ki se je utrgal v njegovo korist. Carterjev poraz, čeprav v obratnem smislu spominja na poraz Barryja Goldwaterja leta 1966, kjer je zmagal Johnson, ki je potem pognal Ameriko v vietnamsko vojno; ironija je v tem, da so ljudje glasovali zanj, ker so se bali hujšaka Goldwaterja. Kako je sedaj? Očitno tukaj ni za leglo Carterjevo namigovanje, da je Reagan nevaren za mir in njegovo zgražanje nad njegovimi izjavami, da bi ob prevzetju talcev bombardiral Teheran, da bi ob intervenciji ZSSR v Afganistanu uvedel blokado Kube, da bi zavrgel SALT 2 in se začel naravnost pogovarjati z ZSSR o SALT 3. Očitno je bolj zalego poudarjanje, da bo naredil Ameriko močnejšo, kot je sedaj in še močnejšo od Sovjetske zveze. Tujina je morda podce-

zaprav osnovna usmeritev ameriški zunanje politike?

Amerika preživlja težavna desetletja, pa ne zato, ker bi bila šibka, ampak zato, ker je razcepljena, polna dvomov vase in neodločna. Vsekakor ni zastoj nastal zato, ker naj bi primanjkovalo moči ali celo relativne moči, s poudarkom, da je največja moč ZDA bila vedno samozavest in temeljna enotnost njenega ljudstva, kar danes ni in kar se vse bolj čuti ob pomanjkanju »cilja in usmeritve«.

Kako se je zgodilo, da je postala najhujša zunanje politična težava ZDA njihova notranja razcepljenost, njihova največja zunanje-politična potreba pa nacionalna kohezija? Ali so to posledice Vietnama, Watergatea in ekonomske krize 1974–75 ali pa to koreni še globlje?

Eden velikih razločkov v tonu razlogov o zunanji politiki ZDA pred in po dobi Nixon–Kissinger je v tem, da so se ideološka izhodišča in poudarjeni razredni naglasi iz časov hladne in vietnamske vojne polegali, v ospredje pa je segla megljena podoba golega mednarodnega relacionalizma, pragmatizma, koncentracije glave na razmerja sil in na praktična vprašanja v zvezi s tem (koniec ideologije). V resnici ne gre za nikakoršnje ideološko ubežništvo, marveč za to, da je ameriška zunanja politika (podobno kot sovjetska in kitajska), zrelo priznala, da ni drugih možnosti. Jasno je, da obstajajo bistveni razločki med družbenim sistemom in zunanji politiki v veliki, vendar to ne bi smelo biti ovira za dvostranski razvoj normalnih odnosov. Za primerjavo:

[Lahko imamo plodne odnose s Titovo Jugoslavijo, pripravljeni smo izboljšati odnose s takšno vlado. Čisto nekaj drugega pa bi pomenilo imeti titoistično Italijo v NATO, ne da bi se temeljito spremenila ne samo zveza ali razmerje ZDA do zveze... znotraj dežel NATO ne moremo podpirati dialoga s komunisti...! (International Herald Tribune, 12. 4. 1976, Paris)]

Ali je bila ameriška zunanja politika iz Kissingerjevega obdobja blizu optimuma svojih realnih možnosti? Na splošno lahko rečemo da, ampak z določenim dodatkom H. Kissingerja, »češ da je bolje imeti mednarodni red in mir z vgrajenim krivcem, kakor pa mednarodni nered v imenu pravičnosti, ki se ob tem izgubi v ozadje«. V resnici gre tukaj za tedanje »vizijo in strukturo miru«.

Praktične izkušnje zadnjih let pa so pokazale, da vselej, ko pride v stik s trikotnikom velikih sil kakšen četrty (šibkejši), že občuti, da ima opraviti z mehanizmom, ki podreja vse svojem krogu. ZDA in ZSSR sta voditeljici taborov, Kitajska svojega nima in se mu v nadalje tudi odpoveduje, vendar je vprašanje, ali se bo morla le temu izogniti v praksi širkega smisla?

V samem značaju zunanje politike ZDA iz Kissingerjevega obdobja ne moremo iskati neposrednih vzrokov, da je postala notranjepolitično tako sporna in neprijetna, vsekakor je koristila ameriškemu kapitalu in tudi ni bila pretoga. Poglavitni problem je bil v Washingtonu; državna uprava je bila utrjena, in kot sta jo potem Ford in Carter imenovala »bolna birokracija«.

Pojmi pa, ki so svoje dni vzbujali vdanost in zvestobo, kot sta nacionalna varnost in nacionalni interes, zvenijo danes samo še kot zlagani poziv, ki naj prekriva posebne privilegije. Skraj vse, kar je povezano z mednarodnimi obveznostmi, pa naj bo tako nedolžno ali pa je potrebno podvrženo uničujoče ciničnemu sumničanju.

V današnjih razmerah se je v ZDA marsikomu utegnulo zazdeti, da se uredništvu napovedi Georga Orwellja iz znane utopije »1984«, še zlasti napoved o vsemočnem državi, ki nadzira ljudi z geslom, »Veliki brat te opazuje ob slehernem koraku«.

V. Černe

VERA KOT IZZIV

Religija je zgodovinski pojav: nastala je na določeni stopnji razvoja proizvodnih sil in odnosov, kar pomeni, da bo na določeni višji stopnji družbenega razvoja tudi izginila. Gre za zgodovinski proces nastajanja določene oblike družbene zavesti in za proces preseganja le-te. Resničnost teh trditev je dokazana z metodo zgodovinskega materializma. Žato vedno, kadar razmišljamo o religiji, o teizmu, o veri, o cerkvi, moramo izhajati iz teh in takšnih izhodišč, zgodovinsko. »Zgodovina sleherne dosedanje družbe je zgodovina razrednih bojev« — sklep: govoriti o nastanku in izginjanju religije moremo le v okviru zgodovine razrednih bojev. In to je osnovno izhodišče za pričujoči tekst.

Cerkev, kot institucija je poreligijski pojav, in če le mičkeno banaliziramo, lahko rečemo, da je cerkev nastala takrat, ko so nekateri verniki postali profesionalni teisti. Da je cerkev bila skoraj vedno na strani vladajočih, ni več treba nikomur dokazovati. Da je vernikov bilo največ med najnižjimi družbenimi sloji, tudi ni treba dokazovati. Ampak je treba vedno znova opomniti, da to istočasno pomeni, da je bila cerkev proti najširšim množicam vernih in nevernih. Vse, kar jim je dajala, je bilo upanje. Prazno, lažno, pasivno upanje. Opij. (Ni važno, kaj so cerkveni možje govorili ali pisali — prekleto važno je, kaj so delali!) Osnovno vprašanje, ki se zastavlja, je: cerkev v službi religije ali religija v službi cerkve? Najbrž je težko ponuditi natančnejši odgovor, vendar je dejstvo, da postaja religija vse bolj v službi cerkve. Pravim »vse bolj«, ker je cerkev že od z davnej razlagala, prilagajala, reformirala pisane in nepisane stvari tako, kakor je najbolj ustrezalo njenim interesom v določenem trenutku.

Kljub različnosti vseh teh trenutkov ni cerkev nikoli naredila napake in se ni borila za osvoboditev človeka: vsi reformatorski posegi so bili boj za obstoj institucije, ki je lahko obstajala edino s pogojem, da je obstajala vera. (V imenu boga — za lastno korist!). Delitev prebivalstva na verne in neverne kot jo pojmuje cerkev, je njen lastni izum. To delitev želijo prikazati kot delitev na privilegirane in neprivilegirane, svobodne in nesvobodne (torej, postavljajo problem politične prakse), vse pa z namenom ustvarjanja občutka ogroženosti, zapostavljenosti, neenakopravnosti. Cilj je jasen: razbiti enotnost naprednih sil (proletariata), ki si želijo ustvariti takšno družbo, ki ji bog ne bo več potreben. In zato je takšna delitev kontrarevolucionarno dejanje.

Da zna biti cerkev še bolj kontrarevolucionarna, nas je naučil narodnoosvobodilni boj.

Danes je cerkev v krizi, ta kriza pa je samo posledica presejanja odtujene zavesti, posledica izumiranja religije. Temu procesu teoretično pravijo ateizacija.

DRAMA ATEIZACIJE

Gospod Tone Stres v tekstu Nevera kot izziv (Družina, št. 41) navaja tri vrste ateizacije:

1. »Sodobni, množični, samohotni ateizam« na Zahodu, »ki ga vnaša nova civilizacija in kultura« in, ki »vznika nekako od spodaj navzgor«;

2. »Bojeviti ateizem, ki prihaja od zgoraj« in ki se vsiljuje s sredstvi, ki jih ima na voljo oblast. Ta ateizem pa je značilen za države, ki uradno uveljavljajo marksistično ideologijo;

3. Kombinirana oblika ateizacije, ki je značilna za našo družbo. Teolog Stres ravno v tretji vrsti ateizacije vidi vzrok za »hiter upad vernosti pri nas«. In še: »Neverna kot taka še namreč ni vrednota, posebno takrat ne, če z njo nastane zgolj praznina in na mesto vere v Boga ne stopi nobena resnično

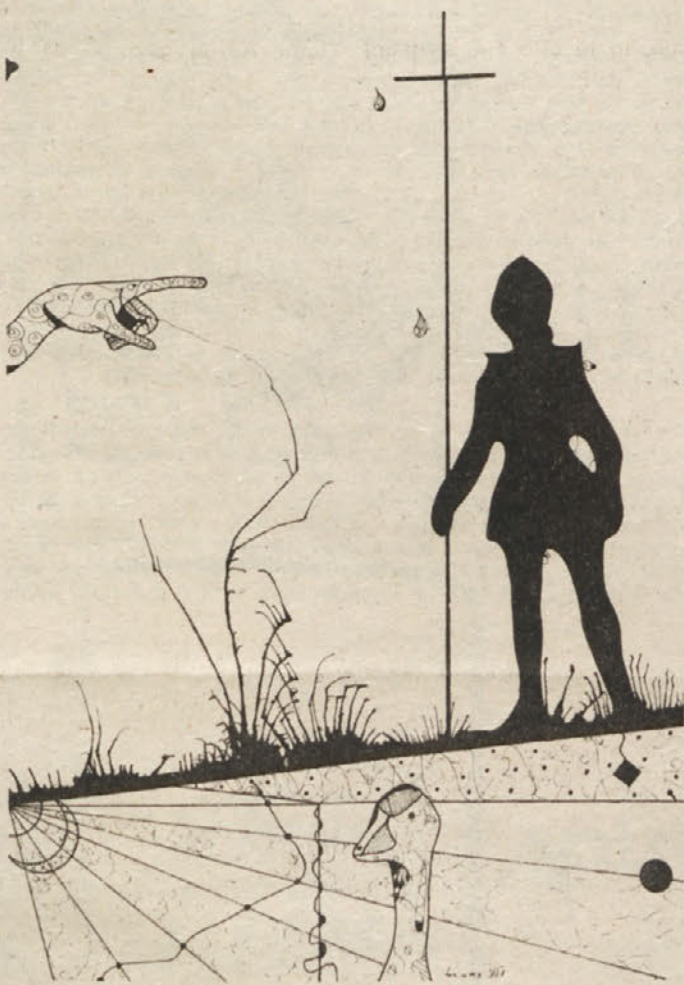
1. država podpira vse verske skupnosti enakopravno,

2. država podpira le eno »ersko skupnost in

3. država ne podpira nobene verske skupnosti in so le-te ločene od države in omejene na aktivnosti, ki so izključno verskega pomena.

V ustavi SFRJ je nedvomno zapisano, da se uvrščamo v tretjo skupino, to pa teolog Stres zelo dobro ve. Zakaj potem govoriti o ateizaciji od zgoraj, s sredstvi, ki jih ima na voljo oblast? Preprosto zato, da bi verne konfrontirali proti oblasti; oblast pa je pri nas samoupravljanje. Odvracati od samoupravljanja je politično, kontrarevolucionarno dejanje!

Vera je enako kot nevera stvar vsakega posameznika. »Stvar« vsakega individuumu pa je odraz družbene, razredne stvari — stvarnosti.

počlovečevalna vsebina.« Pustimo Zahod ob strani: tamkajšnji prebivalci so tolikokrat in na toliko načinov odtujeni, da preprosto ne prenesejo še eno alienacijo.

Resnično bojeviti ateizem nima in ne more imeti pozitivnih rezultatov. Očiten primer je Sovjetska zveza, kjer je število samostanov (manastri) in profesionalnih teistov na silo zmanjšano in kjer je število vernikov istočasno raslo. Pomeni, ateizacija sploh ne more prihajati od zgoraj in se je ne da vsiliti.

Kombinirana metoda je v enaki meri nerealna in neresnična. To metodo so si teologi izmislili s točno določenim ciljem: opozoriti vernike na dvojno nevarnost in izzvati obrambni mehanizem za reakcijo. Da bi postala stvar jasnejša, se spomnimo ameriškega sociologa Vernona, ki razlikuje odnose država — cerkev, in sicer:

In družbena stvarnost je odvisna od »stvari« posameznikov. Edino na ta način je mogoče govoriti o (a)teizaciji. Zakamufilirane diskusije o relacijah država — cerkev so zastarele in nesmiselne. (Razen če se koga loteva kompleks Iran ali kompleks Poljska).

Za teologa Stresa se izvaja pri nas ateizacija po Programu ZKJ. Kako mizerno in kako nizkotno!

Marksizem ni zgolj ateizem. Proletarska revolucija ni ateistična revolucija. In socializem ni »neko novo verovanje«. Zgodovina nalaga komunistom boj za humano družbo, za družbo svobodnih delavcev: marksizem ni resničen zato, ker bi bil koristen, ampak je koristen zato, ker je resničen.

In kaj si domišljajo gospoda teologi?! Da je religija neka kontra-sila, proti kateri se je treba posebej boriti in pisati posebne programe. Ha-ha-ha.

Religija je sad bedne revščine nekega zgodovinskega trenutka, ki se je razvijal na plodni zemlji nevednosti in ki bo v srečni in bogati prihodnosti začel gniti in bo s tem ostal spomin. Taka prihodnost se je že začela.

Ateizacija torej ni nič drugega kot pritliklana humanizacije, dezalienacije. Ni nič drugega kot boj za srečnega človeka.

Ateizacija ne more biti prisilna in ne dramatična. Dramo ateizacije so si izmislili profesionalni teisti.

Vera, znanost in svoboda

V imenu vere (Boga)! V imenu znanosti (Resnice)! V imenu svobode (Človeka)! Kaj pa kriteriji?!

V imenu Boga so zatirali resnico in človeka, zaradi resnice so se borili zoper dogmatizem. Danes teolog Stres piše: »... nepošteno je, če še danes kdo razglasa, da je znanost z vero nezdružljiva« in še »Racionalistično krščanstvo je bilo in je nevera. Posobno velja tudi za razmerje med vero in političnimi ideologijami, ki pravijo, da se bojujejo za svobodo...« In še »Božje kraljestvo ne more biti isto kot kraljestvo svobode«. In zato se verni »izenačiti z njimi ne morejo, še manj se jim smejo podvreči«.

Resnična znanost (torej tista, ki spreminja obstoječe v korist delavstva) mora nujno biti nedogma in mora biti namenjena človeku in ne nečloveku (bogu, ideji ipd). Če svobodo pojmujejo kot čisto nesuženstvo, potem je združljiva z vero. Če pa gremo malo naprej od pojma fizične svobode, tedaj nujno trčimo v verske okove.

Zato je zelo škodljivo, če marksizem zreduciramo zgolj na ideologijo in mu odrekaemo znanstvenost. Zelo nečloveško je zahtevati od ljudi, da verujejo v nekaj, kaj je človeku tuje, in protisocialistično je trditi in jih prepričevati, da bodo postali »pravi«, če se odrečejo vere.

Kontrarevolucionarno je prepričevati bralce, da naša družba »pravi«, da se bojuje za svobodo«, kar pomeni, da se dejansko ne bojuje. Kdo pa se pravzaprav bojuje? Vi, gospoda?! Edini vaš boj, ki ga lahko priznamo, je boj proti svobodi, proti znanosti.

Nihče se ne bori proti religiji v imenu znanosti — ateizacija je rezultat znanstvenosti. Nihče se ne bori proti religiji v imenu svobode — ateizacija je posledica osvoboditve človeka. Cilj komunizma ni družba ateistov — da bodo ljudje v tem procesu došli, da jim bog ni več potreben, je samo po sebi umevno. Taka nevera pa je vrednota, resnično počlovečevalno vsebino pa zagotavlja izključno počlovečen človek in noben bog.

CERKEV KOT IZZIV

Religija izziva um. Neki pesnik je trdil, da bi na svetu bil dolgčas, če bi ne bilo religije. Otroci pravijo, da bi na tem ljubem svetu bil dolgčas, če bi ne bilo pravljic. Znanstvenike zanima vsak družbeni pojav po svoje. Da je religija tako interesantna, sploh ni čudno, če

samo pomislimo, kako »pomembno« vlogo je imela v zgodovini. Klasike marksizma ni nikoli zanimal fenomen religije posebej in zunaj družbenoekonomskega dogajanja. Že takrat jim je bilo jasno, da prihaja obdobje somohotne, spontane ateizacije.

Vera je danes za marksiste le redkokdaj izziv.

Izziva pa cerkev. Njej nikoli ni dovolj samo versko, ona hoče politično. Hoče delitev oblasti: vam telo, nam dušo. Od revolucije sem ni niti enega daljšega obdobja, da vsaj ena verska skupnost ne dobi (že spet) politične apetite, in ko jih spomnimo na ustavna določila, se začne drama: verniki so zatirani, verniki nimajo pravic, oblast jim vsiljuje nevero, pa spet refren. ...

Naša družba ne pozna delitev na verne in neverne, vsiljuje jo cerkev. Delimo pa ljudi na tiste, ki so za socializem, za revolucijo in na tiste, ki so proti. Izkušnje kažejo, da je drugih zanemarljivo malo. Izkušnje tudi kažejo, da verni in neverni skupaj v najširši množici organiziranih socialističnih sil uredničujejo interese večine. Cerkev ne izbira sredstev, da bi med njimi ustvarila prepad, torej deluje kontrarevolucionarno.

Ne redko želi cerkev poistovetiti versko in nacionalno pripadnost. A je treba govoriti o nacionalizmu? O šovinizmu? Vse verske skupnosti imajo zagotovljeno svobodo tiska. V kakšne namene ga (zlo) rabljajo? Omejimo se le na Družino in Ognjišče. Ognjišče kljub svoji neresnosti v skoraj vsaki številki ponuja tekste (odgovore, uvodnike...) z idejnopolično vsebino. Avtorji so bolj pazljivi, bolj oprezní in nič manj destruktivni.

Družina je bojevitejša. Izrablja aktualna družbena dogajanja za svoje umazane komentarje in želi biti dejansko prisotna na politični sceni. Nič čudnega, saj predstavlja Družina neke vrste »uradni list« rimskokatoliške cerkve na Slovenskem. In ker vemo, da je večina teologov neoklerikalcev. Ti komentariji večinoma nimajo opraviti nič z versko aktivnostjo, so pa nesramen izziv celotni družbi.

Prav je, da javni tožilec ne prepove niti ene številke, ni pa prav, da takšni teksti naletijo na molk družbe. In kaj pomeni ta molk: strinjanje pravgotovo ne. Stališče »pusti jih, naj pišejo«, je slaba reakcija, ker pišejo nenehno več z nenasitnimi političnimi apetiti.

Sem eden od zadnjih zagovornikov nujnosti dialoga s cerkvijo, pa vendar vsako drekanje ne smemo požreti. Kje so politologi, sociologi, filozofi? Kje so družbenopolitične organizacije? Kje so verni in neverni? A bomo dovolili, da cerkev še naprej »razburja javnost«, mar bomo dovolili, da konfrontira verne z nevernimi, verne državi. Ali bomo mirno gledali, kako cerkev blati komuniste, kako dela zoper družbeno ureditev SFRJ?!

Cerkev je treba spraviti v okvire, za katere smo se dogovorili v ustavi. Ko gre izven teh omejitev, ni več dialoga, lahko je le konfrontacija. Amen!

Okovi religije so oblačni. Stopite z oblakov, črednik!

...

Bog je umrl. Naj živi posmrtno življenje!

...

Ali je mrtvi bog priča, da so cerkve grobnice?

...

Iz katakomb prakomunizma so pribrale ovčice pod vodstvom underground pastirjev.

...

Kako naj molim k bogu, ki je ustvaril svet iz nič? Kako naj kolnem hudiča, če je zlezal iz božjih rodil?

...

Kam se je skril deset božjih zapovedi, sedem naglavnih grehov in troednost boga, ko so belogardisti peli: „V imenu petih Kristusovih ran naj bo zaklan slovenski partizani!“???

...

angel varnostnik

ŠE PRED NEURJEM III

Med važne, domnevne napredne zadevice izpred slabega desetletja, časov, v katerih smo se vpraševali po socialnem vplivu študentskega, visokošolskega in odkritega gibanja, so vsekakor sodile družbeno gospodarske sile. Udeležba študentov v tem času pri gospodarskih tokovih se je omejevala bolj na ekonomijo, češ da je mogoče z ekonomijo generalizirati sleherno problematiko; nemalokrat smo govorili o »generalih ekonomije«, ki so končno gledali tudi duhovne vrednote bolj skozi dinar kot skozi historični materializem. In kakor zmerom se je zgodilo, da je v odporu do ekonomizacije prišlo prav do nasprotja, ki je imelo bistveno zvezo s celotnim mariborskim in slovenskim ozadjem v kulturno politični sferi. Skratka, življenje se je nekam pomeščalo, urbaniziralo se je. Začeli smo polemizirati. Pričeli smo tudi z motiviranimi interesi pri kulturni revoluciji znotraj izobraževanja in vzgoje. 1967. leta je bilo leto revolucij, predvsem je svetovni val potegnil za seboj tudi marginalne grupe, vse bolj in bolj se je dvigalo kulturno podtalje. Vse je kazalo, da se javno mnenje udeležuje z obliko adaptacije na javnih tribunah, v polemikah, v kritiki zasebnosti (od lastnine do »idealnih«, v bistvu liberalističnih monad) tudi takšnega političnega komuniciranja, kjer ni šlo le za »uradne« in formalne, propagandno akcijske modele, čeprav kljub nekaterim uzurpacijam v kasnejši uredniški politiki. Rojeval se je prav tisti mnenjski pluralizem, ki so ga nekateri hoteli izrabit do golih shematičnih obrazcev, se pravi neprotislovno. Vrednostna struktura je največ in čedalje bolj izhajala iz razrednih socialističnih opredelitev, toda nenehljivo so se vmešavali v študentski tisk tudi moralno vzgojni komunikacijski šumi, sevó od zunaj, nikar pa znotraj študentskih vrst. Vzratni tok sporočanja je bil včasih močnejši od same informacije. Odtod občasna entropija.

In če je bila Katedra v svojem nastanku še ažurno žurnalistična, je razvila v 1967. letu publicistične in teoretične modele. Nikola Šoštarč je kritiziral Smithov režim tedanje Rodezije, F. Bori je pisal o svobodi misli, govora, jezika, Matjaž Mulej se je oglašil s člankom »kaj pa pismenost?«. Uveljavila se je esejistika, filmska kritika, likovna in literarna kritika, privrela so na dan aktualna razmišljanja o religiji, o jeziku, o filmu sploh. Bojan Gorjan je pisal o marksizmu in krščanstvu, Jernej Vramič o samoupravljanju in kulturi, Milar Ribičev o srednješolskem sistemu, Mate Ravnik o lepoti pesniškega jezika, France Bori tudi o boju, begu in bogu, Primož Upar o Blow-up, filmu Michelangela Antonionija; nekaj prahu ali duhovnega pralnega praška je vsekakor dvignil spet podeželsko veseljaški Tone Partljič s kačurstvom in ferjanstvom v nas. Tedaj so se odkrile tudi psihoanalitične teme, povezane z erotiko in celo s slabimi — sicer srednješolskimi — navadami. Polemizirala sva s Forstneričem zavóloj vozlov, vrvi in vrvohodcev. Zunanja zamerljivost, ki je bila vredna Rameaujevega nečaka, pa je vendar prispevala k naši odmevnosti. Katedra je v tem času hkrati upoštevala humor: Oskar Janežič, splošno priznani bohem, ki je zvesto drugoval s Petrom Božičem, je preizkušal pero z aforizmi, npr.: »Mislim, torej sem?«, je rekel pijanec in si natočil nov kozarec., prav tako Peter Baloh: »Uničujmo kulturne spomenike, saj niso rentabilni.», Zoran Klic pa je pisal humoreske, satire, domislice.

Katedra se je uveljavila na ravni političnega sodočanja tako, da je neposredno vtikala pero v »institucije«, če štejemo za institucijo tudi uradno, programirano, tolikokrat obče priznano dejavnost in pavšalno koketiranje z vodilnimi strukturami in skupinami pritiska. Funkcionalistična načela brez javnega mnenja so vodila k spontanosti, vendar je bil vzratni tok, kot že rečeno, tako v politični akciji (takrat še nismo govorili o polit(ik)ologiji) ko-

kor v demokratični javnosti, odzivno močnejši. Danes pa je v modi, da se pokaže študentstvo kot nekaj posebnega, ekskluzivnega, ekshibicionistično naravnane kot omejitev javnega ognja, zato pride od soglasja o prepovedi študentskega tiska z javnim tožilstvom, pri čemer ni ne strokovnega posveta ne antagonističnih značilnosti v družbenem globalu, čemur se je Katedra s svojimi uredniki in sodelavci izogibala. V privatnih sporočevalnih kanalih resda nekateri artikilirajo ali neglašajo, češ kako pogumno da je uredništvo, ki lahko razvrednoti posredno izražanje interesne (uredniške) politike z vplivi navzven; kako da je hrabro, ker ne izraža neposredno interesov študentstva ne delovnih ljudi in se izolira od javnega odločanja; kako da je pomembno, ker je natis študentskega lista prepovedan in ker se bo šušljalo, ker se bo anonimno ugibalo, ker se bo pokazalo toliko skrivnostnih namigov, zakaj in čemu je prepovedano, saj sleherna prepoved odtujuje tiskovno svobodo; namesto javnega mnenja postane javno tožilstvo oblika pravnega komunikacijskega izražanja, namesto različnosti mnenj in javnosti se uredništvo zapre kot interesna skupina v sebi lastno institucijo, namesto pluralizma se uveljavi posrednik, državna modrost; skratka, ni interakcije. Treba pa bi bilo postaviti kot in za temelj sintezo politične samoupravne volje delavskega razreda in študentske organizacije z interakcijo. Spopadi so nujni, vendar nikakor ne na ravni, ko se nekdo samo in samo ne strinja s pregrehami socialnih diferenciacij, sicer pride do sankcijskih prijetljajev, do tega, da je uredništvo samo še pisarna, zbiralnik, poštni predal prispevkov. In zmerom znova zapiha veter javnega mnenja skozi takšne pisarne, skozi uredništva; ki so, milo povedano, država v državi ali spontani epigoni. Ni treba ugibati, kdo je nekdo, ali je to bodisi državno tožilstvo ali uredništvo prepovedanega študentskega časnika. Socialistično organizirana javnost bi morala izpostaviti kritiko in odgovornost študentskega tiska v procesu demokratizacije, uredništvo bi naj pomenilo pri tem kolektivno vodstvo na način javnega dela! Še zlasti zadelj vnovičnih poskusov pri opredelitvah na »center« in »provincio« in zaradi predsodkov, da je tako razdeljena tudi politična moč ZSM in UK-jih obeh Univrez, kakor da bi šlo za vladajoče manjšine, ne pa za proces samoupravnega odločanja. Družbena participacija zahteva tedaj v prvi vrsti pravico do objave, ki pa ne sme postati tehnokratska ali birokratska pravica urednika, egoističnega državljana; urednik naj urejuje, ne pa odreja. Katedra zato ni zaničevala javnosti ne njenih ustavno definiranih, to je samoupravnih odločitev in interesov, čeprav je nastopala proti politični birokraciji. 1967. leta, ko sem napisal po Platonovi ideji Za pesnike ni prostora v državi, ko sem polemiziral z ekskluzivnim slovenstvom in postal urednik literarne priloge OBRAZI, sem se gledal pisano s skupinaštvom in mislil na recenzente iz Cankarjeve Bele krizanteme. Koliko zakulisnih montaž smo morali skupno podreti, da smo odpravljali študentske »aristokrate« in vplivne, dasi vzvišene inteligente, ki so trobili, češ nikakor da niso trobila; seveda, niso bili trobila, bili so raglje in tolkala. Niso se zavedali, da sodi Katedra med množična občila.

In vendar je 1968. in še 1969. leta, spet z menjavo uredništva, Katedra odstopila od javne tribune in se je pridružila vladi in vladnemu tisku, kavčičevski politiki, ne da bi ocenila kritično in odgovorno politična, gospodarska, kulturna dogajanja. Časnik je zašel le v agitacijsko funkcijo v iztrgani obliki in kot reprezentanca obstoječemu režimu zveste študentske javnosti. Politično manipuliranje in ideologizacija sta v tedanji Katedri cenzurirali vse, kar ni šlo v prid trenutnim propagandnim geslom in frazam sploh.

Takšna alienacija ni upoštevala zlasti: — vloge tehnološke (znanstvene) revolucije v svetu in pri nas, — dialektično protislovnih, novih družbenih odnosov v samoupravljanju, — študentske in demokratične javnosti. Namesto tega je uredništvo propagiralo značilno ortodoksne in nepolemične interese, čeprav je vzorčilo list po senzacionalnih, pretiranih posegih v javnost, skratka, stvari so bile videti lepše, če jih je bilo mogoče prikazovati, kakor niso. Ali drugače povedano: Katedra je bila nekaj časa bolj šablona, uredništvo pa naj bi krojilo stvarnost in javnost monopolno z apologetskimi shemami. Kolikor je bila Katedra v tem času orodje in liberalistična ideologija in propagandistično na hitro skrpucana nervoznost, ki je puščala ob strani znanstvene dosežke, trezno analizo objektivnih zgodovinskih in materialnih dejstev, tolikanj je bila študentsko in javno nelegitimna. Če sem uspel skupaj z Michelom Ogrizkom ali s Tonetom Petanom objaviti kratko prozo, je to pomenilo v tem času vsekakor bolj posvečujočo in navadno milost blaženo nadahnenih urednikov — in manj kulturno ali umetniško kategorijo, kakor da pišemo v tem času za statistične podatke tudi umetniška besedila. Skratka, ni bilo alternativnih predlogov, uredniki so bili »voditelji«, ki so bili med seboj bolj enakopravni kot do mogočih sodelavcev. Nemara sem zato v tem času osebno in javno zagovarjal nadrealiste: Paula Eluarda, Louisa Aragona, pa tudi srbske nadrealiste-revolucionarje. Na uredniški ravni so bili zunanji vplivi močnejši od lastnih novinarskih objektivnih sil, izražali so se že v mariborstvu, v strogem upoštevanju naredbodajalske »hiearhije«. Preprosteje povedano, razvilo se je svojevrstno prenapeto hujskaštvo, samoveličenje, malenkostna maščevalnost, gluhoča za različnost, skratka svojevrstno zunajštudentsko intelektualistično sektaštvo, v katerem je bil vsak vsakvoja lastnina; toda znotraj uredništva je nujno moralo priti do diferenciacij, kajti optimistično slogaštvo, vredno gospoda K. E. Dühringa, je bilo slepo. Poglobljeno razumljena objektivnost je že prihajala iz študentskih vrst in pričala, da je takšno stanje brez novih izkustev in brez razumevanja družbeno-zgodovinskega procesa pri nas nevzdržno, komunikacijsko preživel, celo ovrženo. Katedrina nadaljnja praksa je pokazala, da zgolj »izvoljeni« uredniki, ki so pisali z vrha navzdol, niso imeli samoupravnega statusa, ker niso bili subjekt odločanja; formalni in neformalni »voditelji« Katedre so zmerom padli v prazni komunikacijski prostor. Namesto zborov in študentskih zborovanj naj bi komunicirali bolj po bifejih, kavarnah in gostilnah in to proslavljali kot interes skozi informacije. To je povzročalo nenehne napetosti.

Kulturne, gospodarske, družbenopolitične, študijske in obštudijske informacije, pereči problemi samoupravnega razvoja znotraj visokih šol in v celotni družbeni skupnosti, vse bolj in jasneje izostrena stališča so začele presegati obstoječo komunikacijsko Katedrino krizo. Misaterij se je razkril in razgalil v vsej svoji sebeljubni uspešnosti: Katedra je pomenila le stopničko za vstop v dnevnik, le prag med partikularističnim odnosom in promfessionalizmom. »Mladost je norost«, se je reklo in brž je bilo odpuščeno za vse stare grehe; koj ko je uredništvo odšlo, se je zasmililo humanitarno nadahnenim lokalnim strukturam. Drago Jančar, Zavrnik in drugi so se morali vključiti poslej v socialistični in samoupravni multilog. Prišel je namreč zdrav in čil kmečki fant, Slavko Gerič, ki je mislil o samoupravnem položaju študentov neobremenjeno, demokratično, zavestno.

Se nadaljuje

Vladimir Gajšek

